

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економічних відносин та фінансів
Кафедра економіки та бізнесу

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

збірник практичних завдань

Харків 2024

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економічних відносин та фінансів
Кафедра економіки та бізнесу

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

**збірник практичних завдань для здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051
Економіка ОПП Економіка підприємства**

**Затверджено рішенням
Науково – методичної ради
факультету економічних
відносин та фінансів
Протокол № 10 від 30.10.2024 р.**

Харків 2024

УДК 658(075.8)

П-28

Схвалено на засіданні кафедри економіки та бізнесу
Протокол № 2 від 2 вересня 2024 року

Рецензенти:

***Ольга Іванова**, канд. екон. наук, доцентка, доцентка кафедри економіки та права, проректорка з наукової роботи «Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».*

***Наталія Кащена**, д-р. екон. наук, професорка, професорка кафедри обліку, аудиту та оподаткування, завідувачка кафедри обліку, аудиту та оподаткування Державного біотехнологічного університету*

П-28 Економіка підприємства: практичні завдання з дисципліни для забивачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка ОПП Економіка підприємства / укладачі: О.А. Круглова, К.Ю. Величко, О.В., Михайлова, ДБТУ. – Харків : [б. в.], 2024. 82с.

Збірник практичних завдань з дисципліни «Економіка підприємства» призначений для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 Економіка, освітньо-професійною програмою «Економіка підприємства». Матеріали збірника спрямовані на формування у студентів практичних навичок аналізу економічних показників діяльності підприємств, прийняття управлінських рішень та оцінки ефективності функціонування суб'єктів господарювання. Завдання розроблені відповідно до вимог освітньої програми та можуть бути використані як у процесі самостійної роботи, так і під час аудиторних занять.

УДК 658(075.8)

Відповідальні за випуск:

***Олена Круглова**, канд. екон. наук., професорка кафедри економіки та бізнесу
Катерина Величко, канд. екон. наук., доцентка кафедри економіки та бізнесу*

© Круглова О.А.,
Величко К.Ю.,
Михайлова О.В., 2024
© ДБТУ, 2024

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. Основи функціонування підприємства	
Тема 1. Теорії підприємств і основи підприємництва	9
Тема 2. Підприємство як суб'єкт господарювання	12
Тема 3. Середовище господарювання підприємства	14
Тема 4. Структура та управління підприємством	17
Тема 5. Ринок і продукція підприємства	20
Тема 6. Планування діяльності підприємства	22
Розділ 2. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства	
Тема 7. Персонал і продуктивність праці	24
Тема 8. Оплата праці на підприємстві, її форми та системи	26
Тема 9. Соціально-трудові відносини на підприємстві	27
Тема 10. Основний капітал підприємства	29
Тема 11. Нематеріальні ресурси та нематеріальні активи підприємства	34
Тема 12. Оборотний капітал підприємства	36
Розділ 3. Організація та результати діяльності підприємства	
Тема 13. Інвестицій підприємства	42
Тема 14. Інноваційна діяльність підприємства	47
Тема 15. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства	50
Тема 16. Матеріально-технічне забезпечення та логістика підприємства	56
Тема 17. Організація виробництва та забезпечення якості продукції	58
Тема 18. Витрати підприємства	61
Тема 19. Ціни та цінова політика підприємства	64
Тема 20. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства	67
Тема 21. Ефективність діяльності та конкурентоспроможність підприємства	70
Тема 22. Розвиток підприємства	73
Тема 23. Економічна безпека та антикризова діяльність підприємства	76
Рекомендована література	79

ВСТУП

Виклики сучасного зовнішнього середовища, зростаючий рівень конкуренції, а також трансформаційні процеси в національній економіці зумовлюють необхідність впровадження ефективних заходів, спрямованих на забезпечення стабільного економічного розвитку підприємств. За таких умов набуття майбутніми фахівцями глибоких практичних знань з економіки підприємства набуває особливого значення, адже саме це дозволяє формувати здатність оперативно реагувати на зміни ринкових умов та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Збірник практичних завдань сформовано відповідно до навчальної програми дисципліни «Економіка підприємства» і розроблено з метою сприяння поглибленому засвоєнню теоретичного матеріалу, формуванню професійних компетентностей здобувачів вищої освіти та розвитку навичок виконання економічних розрахунків. Завдання, що включені до збірника, охоплюють ключові теми курсу і спрямовані на синергію теоретичних положень із практичною складовою.

Завданням вивчення дисципліни «Економіка підприємства» є забезпечення теоретичної та практичної підготовки здобувачів до розв'язання складних завдань, пов'язаних з прийняттям економічних рішень щодо створення, функціонування та розвитку підприємств в процесі їх діяльності.

Предметом вивчення є закономірності функціонування підприємства, принципи, методи та інструменти управління його ресурсами, процесами та результатами діяльності.

У результаті вивчення дисципліни у здобувача формуються:

інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки;

загальні компетентності:

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

ЗК11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

фахові компетентності:

СК11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

СК12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

СК13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та

розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності.

Навчальна дисципліна «Економіка підприємства» забезпечує формування таких програмних результатів навчання:

ПРН3. Знати та використовувати економічну термінологію, пояснювати базові концепції мікро- та макроекономіки.

ПРН5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

ПРН7. Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.

ПРН8. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.

ПРН10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

ПРН12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

ПРН16. Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки.

ПРН23. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.

Видання є корисним інструментом як для аудиторної, так і для самостійної роботи, забезпечуючи ефективне засвоєння дисципліни й підготовку здобувачів до майбутньої професійної діяльності.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 1. Теорії підприємств і основи підприємництва

Основні поняття теми

Підприємство - самостійний суб'єкт господарювання, створений у встановленому законодавством порядку з метою здійснення виробничої, комерційної або іншої господарської діяльності.

Підприємництво - ініціативна, самостійна, систематична діяльність фізичних або юридичних осіб, що здійснюється на власний ризик і спрямована на отримання прибутку.

Підприємницька діяльність - господарська діяльність, яка здійснюється підприємцем з метою одержання прибутку на основі ефективного використання ресурсів.

Теорія фірми - сукупність економічних підходів до вивчення внутрішньої структури підприємства, механізмів прийняття рішень, управління ресурсами та взаємодії з ринком.

Юридична особа - організація, яка має відокремлене майно, може від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав, нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді.

Форми підприємств - класифікація підприємств за формами власності (приватна, колективна, державна) та організаційно-правовими формами (ТЗОВ, АТ, ПП, СПД тощо).

Підприємницький ризик - імовірність виникнення негативних наслідків у результаті здійснення підприємницької діяльності.

Місія підприємства - основна мета існування підприємства, яка визначає його філософію, стратегічний напрям діяльності.

Ресурси підприємства - сукупність матеріальних, фінансових, трудових та інтелектуальних засобів, які використовуються у господарській діяльності.

Конкурентоспроможність підприємства - здатність підприємства ефективно функціонувати в умовах ринкової економіки, забезпечуючи попит на свою продукцію або послуги.

Питання за темою

1. Надайте характеристику підприємства як первинної ланки виробничої сфери.
2. Назвіть основні економічні, організаційні та юридичні ознаки

підприємства.

3. Чи можна назвати підприємством – якщо ні, то чому – наступні господарюючі суб'єкти:
 - їдальню, що входить у склад промислового підприємства, майно якої знаходиться на балансі останнього;
 - універсам;
 - універмаг;
 - сім'ю, що займається вирощуванням картоплі в особистому господарстві та реалізацією її на колгоспному ринку;
 - школу;
 - міську лікарню;
 - ресторан.
4. Що виступає головним критерієм створення малого бізнесу?
5. У чому полягають проблеми малого бізнесу в умовах сьогодення, які шляхи їх вирішення?
6. На якій підставі створюються об'єднання підприємств? Які саме об'єднання підприємств Вам відомі?
7. Що являє собою зовнішнє середовище підприємства? Які його основні характеристики?
8. Надайте характеристику факторам прямого впливу.
9. Визначте фактори непрямого впливу на діяльність підприємства.
10. Що собою являє державне регулювання діяльності підприємства? Доведіть його доцільність чи недоцільність у ринковій економіці.

Практичні завдання за темою

Завдання 1

Порівняйте класичні та сучасні теорії підприємства (неокласична, інституціональна, поведінкова, теорія агентських відносин) та проілюструйте кожну прикладом. Відповідь доцільно подати у вигляді таблиці за разом (таблиця 1).

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика теорій підприємства

<i>Теорія</i>	<i>Основна ідея</i>	<i>Ключові характеристики</i>	<i>Приклад застосування</i>
Неокласична теорія			
Інституціональна теорія			
Поведінкова теорія			

Теорія агентських відносин			

Завдання 2.

Наведіть приклади підприємств, що здійснюють: виробничу підприємницьку діяльність; комерційну; фінансову; посередницьку; страхову. Для виконання завдання доцільно використовувати офіційний сайти компаній через [YouControl](http://YouControl.com), бізнес-реєстри, для банківської сфери - Finance.ua, для страхових компаній – Нацкомфінпослуг, результати оформити таблицею за зразком (таблиця 2).

Таблиця 2 – Приклади підприємств за видом діяльності

<i>Вид діяльності</i>	<i>Суть діяльності</i>	<i>Приклад підприємства</i>	<i>Де знайти інформацію</i>
Виробнича			
Комерційна			
Фінансова			
Посередницька			
Страхова			

Завдання 3.

Оберіть реальне українське підприємство, яке здійснює діяльність у виробничій, торговельній або фінансовій сфері. У якості джерела інформації Джерела інформації: офіційний сайт обраного підприємств; бізнес-реєстри (YouControl, Opendatabot). Проведіть аналіз діяльності підприємства через призму різних теорій:

Як неокласична теорія пояснює його стратегічні рішення?

Які інституційні чинники впливають на його діяльність?

Чи є приклади поведінкових особливостей в управлінні?

Як реалізуються агентські відносини (наприклад, між власниками й керівництвом)?

Тематика рефератів та доповідей

1. Особливості визначення головних напрямків діяльності підприємств різних форм власності та сфер діяльності.

2. Мета створення та особливості функціонування об'єднань підприємств.
3. Активізація підприємницької діяльності в Україні.
4. Тенденції та проблеми розвитку малих підприємств в Україні в умовах війни.
5. Проблеми створення та функціонування спільних підприємств в Україні.

Тема 2. Підприємство як суб'єкт господарювання

Основні поняття теми

Підприємство - це самостійний суб'єкт господарювання, створений у встановленому законодавством порядку, що здійснює виробничу, науково-дослідну, торговельну або іншу господарську діяльність з метою отримання прибутку.

Господарська діяльність - це будь-яка діяльність суб'єктів господарювання, пов'язана з виробництвом, обміном, розподілом і споживанням товарів і послуг, яка здійснюється з метою задоволення потреб та одержання прибутку.

Організаційно-правові форми підприємств - це юридично закріплені способи організації підприємницької діяльності, які визначають правовий статус, структуру управління, відповідальність та взаємовідносини з іншими суб'єктами. Прикладами є: товариство з обмеженою відповідальністю (ТзОВ), акціонерне товариство (АТ), приватне підприємство (ПП), фермерське господарство тощо.

Види підприємств за формами власності - класифікація підприємств залежно від джерел капіталу та належності майна. В Україні виокремлюють:

Приватні підприємства - майно належить одній або кільком фізичним особам;

Державні підприємства - власником є держава;

Комунальні підприємства - засновані органами місцевого самоврядування;

Колективні підприємства - належать трудовим колективам або кооперативам.

Правовий статус підприємства - сукупність прав і обов'язків, що визначають можливість підприємства виступати як самостійний учасник правовідносин, включаючи здатність укладати договори, нести відповідальність, набувати майнові права тощо.

Малі, середні та великі підприємства - класифікація підприємств за розміром, яка базується на кількості працівників, обсягах доходу або активів. Згідно з українським законодавством:

Малі підприємства - до 50 працівників і річний дохід до 10 млн євро;

Середні підприємства - до 250 працівників і дохід до 50 млн євро;

Великі підприємства - понад 250 працівників або дохід понад 50 млн євро.

Господарська компетенція - сукупність прав підприємства на здійснення певних видів господарської діяльності, закріплених у його установчих документах та визначених чинним законодавством.

Питання за темою

1. Що таке підприємство? Які його основні функції?
2. Якими є ознаки підприємства саме як суб'єкта господарювання?
3. Які є організаційно-правові форми підприємств в Україні?
4. За якими критеріями класифікують підприємства?
5. Що таке правоздатність і дієздатність підприємства?
6. Які фактори визначають розмір підприємства?
7. У чому полягають економіко-правові основи функціонування підприємств?
8. Якими законодавчими актами регулюється господарська діяльність підприємств?
9. За якими ознаками класифікують підприємства?
10. Надайте характеристику організаційно-правового механізму функціонування різних видів підприємств.

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Господарське товариство створено трьома підприємцями:

внесок першого учасника становить $(300 + X)$ тис. грн

внесок другого учасника - $(250 - Y)$ тис. грн

внесок третього учасника - $(150 + X - Y)$ тис. грн

За звітний період підприємство отримало валовий дохід у розмірі $(1850 - X)$ тис. грн та валові витрати в розмірі $(2950 + Y)$ тис. грн.

На основі отриманих даних:

1. Визначте загальні збитки підприємства.
2. Розрахуйте частку кожного з учасників у статутному капіталі.
3. Визначте розмір боргових зобов'язань кожного з учасників в залежності від організаційно-правової форми підприємства:

Акціонерне товариство (АТ)

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)

Товариство з додатковою відповідальністю (ТДВ)

Повне товариство (ПТ)

Командитне товариство (КТ), де перший учасник - повний, а другий і третій - вкладники

Методична порада. При розв'язанні враховуйте характер відповідальності учасників за зобов'язаннями підприємства згідно з чинним законодавством України.

Задача 2.

За підсумками звітнього періоду акціонерне товариство отримало дохід від реалізації продукції у розмірі $(37550 + X - Y)$ тис. грн.

Собівартість річного обсягу реалізованої продукції склала $(26350 + Y - X)$ тис. грн.

Відповідно до рішення Загальних зборів акціонерів, на виплату дивідендів спрямовується $(25 + X)\%$ чистого прибутку підприємства.

Статутний капітал товариства становить 45000 тис. грн., який розподілений між акціонерами наступним чином:

Акціонер А - привілейовані акції на суму 5000 тис. грн.

Акціонер Б - акції на суму 10000 тис. грн., з яких 40% - привілейовані.

Акціонер В - прості акції на суму 12000 тис. грн.

Акціонер Г - прості акції на суму 18000 тис. грн.

Розмір дивідендів за привілейованими акціями становить $(5 + Y)\%$ річних

1. Обчисліть чистий прибуток підприємства та суму коштів, спрямованих на виплату дивідендів.

2. Загальну суму дивідендів за привілейованими акціями. Решту прибутку, що припадає на прості акції.

3. Суму дивідендів для кожного акціонера відповідно до виду та частки акцій.

Тематика рефератів та доповідей

1. Організаційно-правові форми підприємств: сутність та особливості.
2. Роль малих підприємств у розвитку економіки України.
3. Господарська діяльність підприємств у ринкових умовах.
4. Особливості функціонування державних підприємств.
5. Приватне підприємництво в Україні: проблеми та перспективи.

Тема 3. Середовище господарювання підприємства

Основні поняття теми

Середовище господарювання підприємства - це сукупність внутрішніх і зовнішніх умов та факторів, які впливають на функціонування, розвиток і конкурентоспроможність підприємства.

Внутрішнє середовище підприємства - це сукупність елементів, які знаходяться всередині підприємства й піддаються його управлінському впливу (структура управління, персонал, ресурси, технології, корпоративна культура).

Зовнішнє середовище підприємства - це комплекс зовнішніх факторів, які прямо або опосередковано впливають на діяльність підприємства, але не

контролюються ним безпосередньо (економічна ситуація, політика, законодавство, ринок, конкуренція, споживачі, постачальники).

Макросередовище - частина зовнішнього середовища, що охоплює загальні умови функціонування підприємства на національному та міжнародному рівнях.

Мікросередовище, тобто найближче оточення підприємства, з яким воно безпосередньо взаємодіє (споживачі, конкуренти, постачальники, партнери, органи влади).

Аналіз середовища підприємства - процес виявлення та оцінки факторів середовища з метою адаптації підприємства до змін і забезпечення його сталого розвитку

Питання за темою

1. У чому полягає сутність поняття «середовище господарювання підприємства» та які його ключові структурні елементи?
2. Як класифікуються фактори зовнішнього середовища підприємства за рівнями впливу та ступенем контролюваності?
3. Яким чином внутрішнє середовище підприємства впливає на ефективність господарської діяльності?
4. Охарактеризуйте макросередовище підприємства та визначте основні чинники, що його формують.
5. Які особливості взаємодії підприємства з мікросередовищем ринку та як вони впливають на його конкурентоспроможність?
6. У чому полягає важливість аналізу середовища підприємства при формуванні стратегії його розвитку?
7. Як впливають політичні, правові та економічні фактори макросередовища на стабільність функціонування підприємств?
8. Яку роль відіграють постачальники, конкуренти та споживачі у формуванні мікросередовища підприємства?
9. Які інструменти використовуються для аналізу середовища господарювання підприємства (PESTEL-аналіз, SWOT-аналіз тощо)?
10. Як зміни у соціально-демографічному середовищі можуть вплинути на діяльність підприємства у короткостроковій та довгостроковій перспективі?

Практичні завдання за темою

Завдання 1

З використанням методики SWOT-аналізу, проаналізуйте поточне середовище функціонування підприємництва в Україні. Здійсніть класифікацію наведених нижче факторів за чотирма групами:

Сильні сторони (Strengths) - внутрішні переваги, які сприяють розвитку підприємницької діяльності;

Слабкі сторони (Weaknesses) - внутрішні обмеження, що стримують ефективне функціонування підприємств;

Можливості (Opportunities) - зовнішні умови, які відкривають нові перспективи для розвитку підприємництва;

Загрози (Threats) - зовнішні ризики, що можуть негативно впливати на підприємницьку активність.

Фактори для виконання завдання:

- війна в Україні
- нерозвинута культура підприємництва;
- легкість реєстрації підприємницької діяльності;
- складності під час податкового адміністрування;
- активізація процесів об'єднання суб'єктів підприємництва;
- соціальна напруженість у суспільстві;
- висока кваліфікація та низька вартість трудових ресурсів;
- нестабільність законодавства;
- великий внутрішній ринок;
- активізація процесів інтеграції національних економік;
- спрощена система оподаткування;
- складності при ліквідації суб'єктів підприємництва;
- вигідне географічне розташування країни;
- використання Європейської мережі підприємств;
- несприятлива макроекономічна ситуація;
- високий рівень корупції та регуляторного тиску;
- високий рівень тіньової економіки;
- низький рівень купівельної спроможності населення.

Завдання 2.

На основі системного підходу до аналізу середовища функціонування підприємства здійсніть класифікацію наведених факторів за групами впливу відповідно до їх приналежності до: внутрішнього середовища підприємства; мікросередовища (безпосереднє оточення); макросередовища (загальні зовнішні умови).

Фактори для класифікації:

- валютний паритет;
- географічне положення підприємства;
- екологічна ситуація в регіоні та державі;
- конкуренти;
- інформація;
- рівень організації виробництва та управління;
- персонал;
- клімат;
- маркетинг;
- політична ситуація в державі;
- інтенсивність інфляційних процесів;
- рівень розвитку науки і техніки;

- клієнти;
- органи державної влади;
- природні ресурси;
- статевовікова структура населення;
- державна політика;
- фінанси підприємства;
- очікувана тривалість життя населення;
- постачальники;
- основні засоби підприємства;
- стан здоров'я населення;
- законодавство;
- міжнародні інтеграційні та глобалізаційні процеси;
- посередники;
- рівень народжуваності і смертності населення;
- інвестори;
- стан національного господарства;
- інтенсивність міграції населення;
- оборотні засоби підприємства.

Тематика рефератів та доповідей

1. Аналіз впливу внутрішнього та зовнішнього середовища на стратегічний розвиток підприємства (дослідження взаємозв'язку між внутрішніми ресурсами підприємства та зовнішніми викликами ринку).
2. Макросередовище підприємства: складові, тенденції та їхній вплив на господарську діяльність в умовах глобалізації.
3. Особливості функціонування підприємства в умовах змінного мікросередовища: кейси сучасного бізнесу.
4. Методологічні підходи до аналізу середовища господарювання.
5. Вплив війни як фактор зовнішнього середовища на функціонування суб'єктів господарювання.

Тема 4. Структура та управління підприємством

Основні поняття теми

Виробнича структура підприємства – це кількісний склад і взаємозв'язки його виробничих підрозділів, які прямо або опосередковано беруть участь у виробничому процесі.

Виробничий процес – це сукупність взаємопов'язаних основних, допоміжних та обслуговуючих процесів, у результаті яких вихідні матеріали й напівфабрикати перетворюються на готову продукцію.

Метод управління – захід або сукупність заходів у будь-якій людській діяльності, спосіб досягнення мети, шлях вирішення певного завдання.

Організаційна структура – форма системного управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів із використанням лінійних, функціональних і міжфункціональних зв'язків у процесі спілкування.

Принципи управління підприємством – це сукупність загальноприйнятих правил, положень і норм управління на підприємстві.

Структура підприємства – це його внутрішня будова, яка характеризує склад, розміри його внутрішніх підрозділів, їх підпорядкованість та систему взаємозв'язків між ними.

Управління підприємством – це постійний і системний вплив на діяльність його структурних підрозділів для забезпечення узгодженої роботи і досягнення кінцевого позитивного результату.

Функція управління – це відособлений вид управлінської праці, що виникає на основі поділу праці всередині процесу управління, тобто це будь-яка дія, котра здійснюється в системі управління і спрямована на зміну стану об'єкта управління відповідно до поставленої мети.

Питання за темою

1. У чому полягає сутність та організація управління діяльністю підприємства?
2. З яких функціональних підсистем складається система управління підприємством?
3. Розкрийте зміст поняття «функція управління». Яка їх класифікація?
4. Охарактеризуйте функції управління.
5. Дайте характеристику методів управління.
6. В яких організаційних формах виступають економічні методи управління?
7. Як проявляються й регламентуються організаційно-адміністративні методи управління?
8. Які ознаки раціональної структури підприємства?
9. Охарактеризуйте структуру підприємства з повною, неповною та частковою централізацією структурних ланок управління.
10. Що розуміють під поняттям «організаційна структура управління»?
11. Які є типи організаційних структур управління. У чому їхня відмінність?
12. Охарактеризуйте виробничу структуру підприємства. Назвіть основні шляхи її удосконалення.
13. Розкрийте зміст принципів управління діяльністю підприємства.

Практичні завдання за темою

Завдання 1

Підприємство готельного комплексу «Київська Русь» розраховане на приймання, розміщення та обслуговування іноземних туристів і громадян

України в кількості 850 чоловік. Мешкання в одномісних та двомісних номерах. Передбачено харчування туристів у 8 буфетах, барі та ресторані на 150 місць. Режим роботи буфетів – з 7.00 до 22.00 год. Режим роботи ресторану – з 10.00 до 23.00 год.

1. Визначте загальну чисельність персоналу підприємства за умови 1–2 чол. обслуговуючого персоналу на трьох туристів.

2. Розрахуйте чисельність персоналу підприємства відповідно до категорій працюючих: апарат управління – із розрахунку 18 % від загальної чисельності персоналу; відділ може створюватися за наявності 3–4 спеціалістів; обслуговуючий персонал – 55–60 % від загальної кількості працюючих; допоміжний персонал – 10–12 % від загальної кількості працюючих.

3. Побудуйте організаційну структуру управління готельного комплексу.

Завдання 2

Штатним розкладом у підприємстві «Щедрий дар» передбачено 112 посад, у т.ч.:

управлінського персоналу – 21 чол. (керівник підприємства – 1; заступників керівника підприємства – 2;

керівників функціональних підрозділів апарату управління – 3; товарознавців – 3;

економістів – 2; головних бухгалтерів – 1; бухгалтерів – 2; інспектор з кадрів – 1; касирів центральної каси – 2;

адміністраторів – 2; завідувач господарством – 1; секретар офісу – 1; робітників – 91 чол.).

1. Розробіть організаційну структуру управління підприємством і покажіть на схемі зв'язок між її елементами.

2. Розподіліть обов'язки між керівництвом підприємства та його заступниками, а також між функціональними підрозділами апарату управління.

Тематика рефератів та доповідей

1. Особливості механізму управління підприємством.

2. Дерево цілей і його роль в управлінні підприємством

3. Вплив методів управління на показники ефективності діяльності підприємства.

4. Чинники зовнішнього та внутрішнього впливу на формування організаційної структури підприємства.

5. Методи планування діяльності підприємства.

Тема 5. Ринок і продукція підприємства

Основні поняття теми

Ринок - система економічних відносин, що пов'язує виробників і споживачів товарів та послуг шляхом обміну, купівлі-продажу та конкуренції.

Ринок продукції підприємства - сукупність потенційних і фактичних споживачів товарів (послуг), які реалізує підприємство, а також конкурентів, що впливають на умови збуту.

Продукція підприємства - результат виробничої діяльності підприємства, який має споживчу вартість і призначений для реалізації на ринку або внутрішнього використання.

Асортимент продукції - сукупність видів і найменувань товарів, що виробляються або реалізуються підприємством у певному періоді.

Конкурентоспроможність продукції - здатність продукції відповідати потребам споживача краще, ніж аналогічна продукція конкурентів, за критеріями ціни, якості, новизни тощо.

Життєвий цикл продукції - сукупність стадій, які проходить товар від розробки до виходу з ринку (впровадження, зростання, зрілість, спад).

Попит - бажання і фінансова спроможність споживача придбати певну кількість товару за певною ціною.

Пропозиція - кількість товару, яку виробники готові продати за певною ціною на ринку.

Ринкова кон'юнктура - сукупність умов, що визначають співвідношення попиту і пропозиції на продукцію підприємства в конкретний момент.

Збут - сукупність дій підприємства, пов'язаних із просуванням продукції на ринок та її реалізацією споживачам.

Питання за темою

1. Яка економічна сутність поняття «ринок» у контексті підприємницької діяльності?
2. Як класифікуються ринки за критеріями призначення, масштабу та виду продукції?
3. У чому полягає стратегія формування асортименту продукції підприємства?
4. Які основні фактори впливають на рівень конкурентоспроможності продукції?
5. Як визначити попит на продукцію підприємства в умовах ринкової економіки?
6. У чому полягає значення життєвого циклу продукції для стратегічного планування?
7. Як здійснюється позиціонування продукції на ринку?
8. Які функції виконує збутова діяльність на підприємстві?
9. Що таке ринкова кон'юнктура і як її аналіз впливає на прийняття управлінських рішень?

10. Як взаємодіють підприємство та споживачі в умовах конкурентного ринку?

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Обчисліть потенційну місткість національного ринку товару «А», якщо середня ціна його реалізації за одиницю становить 2,5 тис. грн, а також відомо наступне:

Таблиця 5.1 - Розрахункова інформація

Група споживачів	Чисельність споживачів по групі, тис. осіб	Усереднена кількість закупівель товару одним споживачем, од.
1. Населення	40 000	0,05
2. Суб'єкти малого бізнесу	500	0,8
3. Заклади громадського харчування	14	2
4. Готелі	0,8	2,2
5. Інші споживачі	0,2	0,4

Завдання 2.

Визначте структуру витрат на проведення виставок та ярмарок за кордоном. Розрахуйте економічну ефективність виставково-ярмаркової діяльності підприємства за кордоном, якщо дохід від діяльності становить 96520 млн. грн.

Таблиця 5.2 - Розрахункова інформація

Елементи витрат	Сума, млн. грн.	Структура, %
Оренда виставкового приміщення та обладнання	382,6	
Транспортно-складські витрати	114,3	
Заробітна плата	114,8	
Охорона	29,3	
Витрати на оформлення	306,4	
Інформаційно-рекламні витрати	306,5	
Культурна програма	57,2	
Непередбачувані витрати	154,9	
Всього	1466	100

Завдання 3.

Використовуючи дані, що наведені в таблиці 3, розрахуйте точку беззбитковості. Ціна реалізації одиниці товару складає 500 грн.

Таблиця 5.3 - Витрати підприємства

Постійні витрати, тис. грн		Змінні витрати на одиницю продукції, грн	
Оренда	5,0	Зарплата робітників	52,5
Комунікації	0,75	матеріали	80,0
заробітна платня	4,25	упакування	12,5
інші витрати	3,0	інші витрати	15,0

Тематика рефератів та доповідей

1. Ринок як середовище функціонування підприємства: сучасні тенденції
2. Формування та управління асортиментом продукції підприємства
3. Конкурентоспроможність товарів у сучасних умовах ринку
4. Стратегії збуту продукції підприємства: теорія та практика
5. Життєвий цикл продукції: значення для маркетингової політики підприємства

Тема 6. Планування діяльності підприємства

Основні поняття теми

Бізнес-план – це ретельно розроблений (на основі всебічного аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування бізнесу) письмовий документ, в якому сформульована сутність підприємницької ідеї, засоби, методи та інструменти її реалізації, а також розраховані показники окупності та ефективності приросту майбутнього вкладення капіталу, можливі ризики, результати, наслідки та перспективи бізнесу.

Бізнес-планування – це одна з найважливіших складових системи фінансового планування на підприємствах, які функціонують в умовах конкурентного середовища, оскільки воно не тільки забезпечує внутрішні потреби підприємства в обґрунтованих кількісних оцінках майбутніх капіталовкладень, а й сприяє залученню надійних інвесторів для їх фінансування.

Економічне прогнозування – це максимально реалістичне передбачення розвитку підприємства у перспективі, яке спирається як на наукові методи, так і на результати моніторингу функціонування економічної системи в цілому.

Планування – процес встановлення найважливіших пріоритетів, методів, способів та механізмів їх досягнення на основі дослідження закономірностей функціонування господарських систем і можливих змін умов господарювання.

Прогноз – це науково обґрунтоване судження про можливий стан

об'єкта в майбутньому та про альтернативні шляхи його здійснення.

Питання за темою

1. Хто здійснює процес планування діяльності на підприємстві?
2. Дайте визначення поняттю «економічне проектування»?
3. Назвіть ознаки стратегічного плану?
4. Розкрийте класифікацію видів планування та дайте їх коротку характеристику?
5. Назвіть послідовність розробки тактичного плану діяльності підприємства?
6. Для кого складається бізнес-план?
7. У чому сутність фінансового планування?
8. Які головні завдання стоять перед фінансовим аналізом підприємства?
9. Які рекомендовані головні розділи бізнес-плану?
10. Які принципи планування виділяє вітчизняна наука?

Практичні завдання за темою

Завдання 1

Обсяг реалізації продукції підприємства з урахуванням кон'юнктури ринку може дорівнювати 15 000 одиниць. Продажна ціна одиниці продукції становить 30 грн. Змінні витрати в розрахунку на одиницю продукції – 12 грн, а постійні витрати на весь річний випуск продукції – 80 000 грн. Визначте: точку беззбитковості виробництва; додатковий розмір прибутку, який одержить підприємство за умови скорочення змінних витрат на 10 % і постійних витрат – на 20 000 грн.

Завдання 2

За планом базового року змінні витрати на одиницю продукції складають 15 грн, у плановому році вони залишаться без змін. Ціна одиниці продукції у базовому і плановому році дорівнює 50 грн. Постійні витрати базового року 300 тис. грн, у розрахунковому році постійні витрати зменшаться на 5%. Визначте критичний обсяг продукції для базового і розрахункового року.

Тематика рефератів та доповідей

1. Інформаційні ресурси та нормативна база планування діяльності підприємства.
2. Планування виробничої потужності підприємства.
3. Особливості планування матеріально-технічного забезпечення підприємства.
4. Регіональні чинники системи управління ресурсовикористанням підприємств.

РОЗДІЛ 2. РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 7. Персонал і продуктивність праці

Основні поняття теми

Виробіток – це кількість продукції, виробленої за одиницю робочого часу або яка припадає на одного середньостатистичного працівника чи робітника за певний період (годину, зміну, місяць, квартал, рік).

Кваліфікація – сукупність спеціальних знань і практичних навичок, що визначають ступінь підготовленості працівника до виконання професійних функцій обумовленої складності.

Керівники – особи з високою професійною підготовкою, безпосередньо зайняті управлінням виробничими процесами та підлеглими працівниками. Вони обіймають керівні посади на підприємствах і в межах функціональних служб.

Мотивація – комплекс причин, які спонукають працівників до цілеспрямованих дій і є рушійною силою людської діяльності та поведінки на основі глибокої зацікавленості і залучення до її здійснення.

Персонал підприємства – сукупність постійних працівників, які мають необхідну професійну підготовку та досвід практичної діяльності.

Продуктивність праці – кількісне відношення обсягу (маси) отриманого продукту до праці, затраченої на його виготовлення. Вимірюється кількістю продукції на одиницю часу (виробіток) або витратами часу на одиницю продукції.

Професія – це комплекс спеціальних теоретичних знань і практичних навичок, що набуваються людиною в результаті спеціальної професійної підготовки та досвіду роботи в певній галузі і дають змогу здійснювати відповідний вид діяльності.

Робітники – це персонал, безпосередньо зайнятий у процесі створення матеріальних цінностей, а також зайнятий ремонтом, переміщенням вантажів, перевезенням пасажирів, наданням матеріальних послуг та ін.

Службовці - працівники, що здійснюють підготовку й оформлення документів, виконують адміністративно-господарську, фінансову, статистичну, обліково-бухгалтерську, інші функції обслуговування.

Спеціалісти – працівники, що виконують спеціальні інженерно-технічні, економічні та інші роботи.

Трудомісткість – кількість робочого часу, затраченого на виробництво одиниці продукції.

Питання за темою

1. Визначте категорії, на які поділяється персонал підприємства.
2. На які групи за рівнем кваліфікації поділяються робітники?
3. Якими чинниками визначається кваліфікація працівника? Якими показниками вона характеризується?
4. Яка основна мета визначення чисельності персоналу?
5. Чи є система показників для оцінки результативності праці управлінського персоналу?
6. Визначте основні методи вимірювання та показники рівня продуктивності праці на підприємствах різних форм власності.
7. Охарактеризуйте систему розрахунків можливого підвищення продуктивності праці за рахунок дії певної сукупності та окремих чинників.
8. Чи існує взаємозв'язок між категоріями «ефективність праці», «продуктивність праці», «ціна робочої сили», «ціна послуг робочої сили»?
9. Які проблеми реалізації принципів мотивації в практиці діяльності підприємства?

Практичні завдання за темою

Завдання 1

У звітному році трудомісткість виробничої програми підприємства склала 1778000 нормо-год. Передбачається, що в наступному році у зв'язку з деякими ускладненнями продукції, яка виготовляється, її загальна трудомісткість має збільшитися на 11%. Очікується, що річний фонд робочого часу одного робітника, який становив у звітному році 1785 год., за рахунок скорочення внутрішньо змінних простоїв має збільшитися приблизно на 6 %, а передбачуване виконання норм виробітку кожним робітником, що дорівнювало середньому за звітний рік 112 % – на 5 %. Визначити необхідну чисельність робітників-відрядників.

Завдання 2

Скласти баланс робочого часу одного середньооблікового робітника і розрахувати чисельність робітників, необхідних для виконання виробничої програми трудомісткістю 336350 нормо-год. Відомо, що режим роботи – однозмінний при п'ятиденному робочому тижні. Цілоденні невиходи на роботу становлять, днів: на чергові відпустки – 15,6; відпустки на навчання – 1,2; через хворобу – 6,6; декретні – 2,1; виконання державних обов'язків – 0,5. Втрати часу у зв'язку із скороченням робочої зміни становитимуть, годин: для підлітків – 0,05, для матерів-годувальниць – 0,15. Номінальний фонд робочого часу становитиме 255 днів/рік. Середній відсоток виконання норм заплановано на рівні 110 %.

Тематика рефератів та доповідей

1. Провідні теорії мотивації праці та їх особливості.
2. Якісна характеристика управлінських працівників.

3. Значення і роль продуктивності праці в сучасних умовах економіки.
4. Вплив науково-технічного прогресу на зростання продуктивності праці.
5. Оцінка резервів підвищення продуктивності праці.
6. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці.

Тема 8. Оплата праці на підприємстві, її форми та системи

Основні поняття теми

Безтарифна система оплати праці – це система, при якій оплату праці працівника встановлюють залежно від кінцевого результату роботи підприємства. У разі такої системи заробітна плата кожного працівника підприємства є певною часткою у фонді оплати праці всього підприємства або підрозділу.

Відрядна форма оплати праці – передбачає залежність суми заробітку від кількості виготовлених виробів або обсягу виконаних робіт за певний проміжок часу.

Державне регулювання оплати праці – система впливу державної влади й управління на рівень і організацію заробітної плати.

Оплата праці (заробітна плата) – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, яку за трудовим договором власник або уповноважений орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Погодинна форма оплати праці – передбачає оплату праці залежно від відпрацьованого часу і рівня кваліфікації.

Тарифна система – комплекс нормативів, за допомогою яких здійснюється організація та регулювання заробітної плати залежно від складності умов праці та її інтенсивності, а також значення сфери діяльності праці.

Питання за темою

1. Яка об'єктивна необхідність застосування різних форм і систем оплати праці персоналу?
2. Перерахуйте види доплат і надбавок до заробітної плати окремих категорій персоналу.
3. Розкрийте суть сучасних проблем формування й застосування систем преміювання персоналу підприємств.
4. Якою є принципова відмінність між погодинною і відрядною формами оплати праці? Коли доцільно їх використовувати? Поясніть на прикладах.

Практичні завдання за темою

Завдання 1

Робітник V розряду протягом місяця виготовив 120 виробів трудомісткістю 4,2 нормо-год/шт. Виробниче завдання виконано на 105 %. Встановлений розмір премії становить : за виконання показників преміювання –

1,5 %, за кожен відсоток перевиконання показників преміювання – 1,6 % тарифного заробітку. Оплата праці – відрядно-преміальна. Визначити загальний розмір заробітної плати робітника за місяць.

Завдання 2

Визначити місячну заробітну плату кожного робітника бригади, якщо відомо, що бригада виконала місячний план на 103,5 %. Праця бригади оплачується за відрядно-преміальною системою, яка передбачає 20 % премії до тарифної ставки за високу якість виконаного планового завдання і 1,7 % премії за кожен відсоток перевиконання. За бригадирство оплачується 10 % до тарифної ставки. Склад бригади: бригадир VI розряду, помічник бригадира V розряду, троє слюсарів IV розряду. Число фактично відпрацьованих кожним членом бригади днів у місяці – 20. Тривалість робочої зміни – 8 год.

Тематика рефератів та доповідей

1. Система оплати праці в Україні.
2. Поняття погодинної форми оплати праці та її зміна.
3. Почасово-преміальна система оплати праці.
4. Відрядна форма оплати праці та її системи.
5. Бригадна система оплати праці.
6. Поняття і застосування відрядно-прогресивної системи оплати праці.

Тема 9. Соціально-трудові відносини на підприємстві

Основні поняття теми

Соціально-трудові відносини - система взаємозв'язків між роботодавцем і працівниками (або їх представниками), що виникають у процесі праці, її організації, оплати та соціального захисту

Колективний договір - угода між роботодавцем і трудовим колективом, яка регулює умови праці, систему оплати, гарантії й соціальні пільги.

Соціальне партнерство - форма взаємодії між сторонами трудових відносин, що базується на співпраці, компромісі та врегулюванні конфліктів.

Трудовий конфлікт - суперечність між працівниками і роботодавцем щодо умов праці, оплати чи трудових прав.

Мотивація праці - система стимулів, що спонукають працівників до виконання своїх трудових обов'язків з максимальною віддачею.

Регулювання праці - нормативно визначений процес встановлення умов праці, нормування, оплати, графіка роботи тощо.

Профспілка - добровільне об'єднання працівників для захисту їх соціально-економічних прав та інтересів.

Питання за темою

1. Що становить зміст соціально-трудових відносин на підприємстві?

2. Які основні принципи формування ефективної системи соціального партнерства?
3. Якими є функції колективного договору на підприємстві?
4. Які форми вирішення трудових конфліктів передбачає законодавство України?
5. У чому полягає роль профспілок у регулюванні соціально-трудових відносин?
6. Які чинники впливають на мотивацію праці персоналу?
7. Як забезпечується соціальний захист працівників на підприємстві?
8. У чому полягає відповідальність сторін соціального партнерства?
9. Які нормативно-правові акти регулюють соціально-трудові відносини в Україні?
10. Як змінюються соціально-трудові відносини в умовах гнучких форм зайнятості?

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Згідно колективного договору підприємства передбачено преміювання у розмірі 10% від посадового окладу за умови відсутності порушень трудової дисципліни протягом кварталу. Розрахуйте розмір премії для працівника з посадовим окладом 17 000 грн.

Завдання 2.

На підприємстві виник трудовий спір щодо зміни графіка роботи. Запропонуйте алгоритм дій роботодавця та представників працівників відповідно до чинного трудового законодавства.

Завдання 3.

Складіть короткий проєкт структури колективного договору підприємства, включивши основні розділи: оплата праці, охорона праці, соціальні гарантії, відпустки.

Завдання 4.

Визначте основні соціальні ризики для працівників у разі зміни форми власності підприємства. Запропонуйте механізми захисту з боку профспілки.

Завдання 5.

Оцініть рівень мотивації персоналу підприємства (на прикладі умовної компанії) за шкалою від 1 до 5 за такими критеріями: система заохочень, кар'єрне зростання, участь у прийнятті рішень. Запропонуйте заходи з її покращення.

Тематика рефератів та доповідей

1. Механізми регулювання соціально-трудових відносин на сучасному підприємстві
2. Соціальне партнерство в Україні: проблеми та перспективи розвитку
3. Профспілки як інструмент захисту прав працівників
4. Колективний договір як основа формування соціальної політики підприємства
5. Мотивація персоналу як фактор підвищення продуктивності праці

Тема 10. Основний капітал підприємства

Основні поняття теми

Основний капітал - частина виробничих ресурсів підприємства, що функціонує впродовж багатьох виробничих циклів, зберігаючи свою натуральну форму та поступово переносить свою вартість на продукцію через амортизацію.

Основні засоби - матеріальні активи довгострокового використання (будівлі, споруди, машини, обладнання), що входять до складу основного капіталу.

Амортизація - процес поступового перенесення вартості основних засобів на вартість продукції або послуг упродовж строку їх експлуатації.

Знос основних засобів - втрата вартості основних засобів у результаті фізичного, морального або економічного старіння.

Первісна вартість - вартість основного засобу на момент його введення в експлуатацію, включаючи витрати на придбання, доставку та монтаж.

Залишкова вартість - різниця між первісною вартістю основного засобу та сумою нарахованої амортизації на певну дату.

Відтворення основного капіталу - процес оновлення основних засобів шляхом модернізації, реконструкції або придбання нового обладнання.

Ефективність використання основного капіталу - показник, що характеризує результативність застосування основних засобів у виробничому процесі, наприклад, фондівіддача.

Питання за темою

1. Що становить сутність основного капіталу підприємства?
2. Які активи відносять до основних засобів?
3. У чому полягає економічне значення амортизації?
4. Які бувають види зносу основних засобів?
5. Як розраховується залишкова вартість основного засобу?
6. Які методи нарахування амортизації використовуються в обліку?
7. Як здійснюється оновлення основного капіталу на підприємстві?
8. Що таке фондівіддача і як вона характеризує ефективність використання основних засобів?

9. Які чинники впливають на формування структури основного капіталу?
10. Як впровадження інновацій впливає на стан і розвиток основного капіталу?

Практичні завдання за темою

Методична порада: Таблиця 10.1 – Основні формули за темою

Показник	Формула	Умовні позначення
Первісна вартість ОЗ	$S_{перв} = S_{придб} + S_{дост} + S_{монт} + S_{ін}$	$S_{перв}$ – ціна придбання устаткування $S_{дост}$ – транспортні витрати на його доставку $S_{монт}$ – витрати, пов'язані з монтажем устаткування $S_{ін}$ – інші витрати, пов'язані з введенням ОЗ у дію
Відновна вартість	$S_{відн} = S_{перв} \times i$	i – індекс зростання (зменшення) ціни (показник індексації ОЗ)
Залишкова вартість	$S_{зал} = S_{перв} - S_{зн}$	$S_{зн}$ – вартість зносу
Коефіцієнт фізичного зносу	$Kф = \frac{T_{факт}}{T_{норм}}$	$T_{факт}$ – фактичний термін експлуатації, років $T_{норм}$ – нормативний термін експлуатації, років
Коефіцієнт морального зносу першого роду	$З_{м1} = \frac{(S_{перв} - S_{відн})}{S_{перв}} \times 100$	
1	2	3
Величина морального зносу другого роду	$З_{м2} = S_{пс} - S_{пн} \times \frac{Пс \times Тс}{Пн \times Тн}$	$S_{пс}, S_{пн}$ – відповідно первісна вартість застарілого (старого) та нового обладнання $Пс, Пн$ – річна продуктивність старого та нового обладнання $Тс, Тн$ – термін експлуатації старого та нового обладнання
Загальний коефіцієнт зносу	$Kз = 1 - (1 - Kф) \times (1 - Kм)$	$Kф$ - коефіцієнт фізичного зносу $Kм$ - коефіцієнт морального зносу
Норма амортизації	$На = \frac{S_{перв} - S_{лікв}}{S_{перв} \times T_{екс}} \times 100\%$	$S_{перв}$ - первісна вартість основних фондів певної групи $S_{лікв}$ - ліквідаційна вартість ОЗ $T_{екс}$ - термін експлуатації основних фондів, визначений технічною документацією
Ступінь ефективності витрат на		R_i – витрати на очікуваний ремонт Se – перевищення експлуатацій-

капітальний ремонт машини	$e_p = 1 - \frac{Ri + Se}{K_n \alpha \beta + Sa}$	них витрат щодо капітально відремонтованої машини над поточними витратами щодо нової машини K_n – вартість придбання та встановлення нової машини Sa – втрати від недоамортизації діючої машини α - коефіцієнт, який характеризує співвідношення продуктивності діючої та нової машини β - коефіцієнт, який відображає співвідношення тривалості ремонтного циклу відповідно тих же машин
Доцільність проведення модернізації	$e_m = 1 - \frac{Ri + M + St}{K_n \alpha \beta + Sa}$	M – витрати на модернізацію, α, β, Se – необхідно визначити за даними модернізованої і нової машини
Коефіцієнт зносу	$K_{zn} = \frac{C_{zn}}{OF_{перв}}$	C_{zn} – вартість зносу $OF_{перв}$ – первісна вартість основних фондів
Коефіцієнт придатності	$K_{пр} = \frac{OF_{зал}}{OF_{перв}}$	$OF_{зал}$ – залишкова вартість ОЗ
Коефіцієнт вводу	$K_{вв} = \frac{OF_{вв}}{OF_k}$	$OF_{вв}$ – вартість нових введених ОЗ OF_k – вартість ОЗ на кінець періоду
Коефіцієнт вибуття	$K_{виб} = \frac{OF_{виб}}{OF_n}$	$OF_{виб}$ – вартість вибулих ОЗ OF_n – вартість основних фондів на початок року
Фондовіддача	$\Phi_v = \frac{Q}{OF}$	Q - обсяг продукції підприємства за рік OF - середньорічна вартість ОЗ
Фондомісткість	$\Phi_m = \frac{OF}{Q}$	
Фондоозброєність	$\Phi_o = \frac{OF}{П}$	$П$ - середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства
Середньорічна вартість ОЗ	$OF = OF_n + OF_{вв} \times \frac{T_{вв}}{12} - OF_{виб} \times \frac{T_{виб}}{12}$	$T_{вв}$ - кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонують ОЗ $T_{виб}$ - кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації ОЗ
Інтегральний показник зміни ефективності використання	$K_{ef} = \sqrt{I_{рф} \times I_{фв}}$	$I_{рф}$ – індекс зміни прибутковості ОЗ $I_{фв}$ – індекс зміни фондовіддачі основних фондів за аналітичний

ОЗ		період
Коефіцієнт змінності роботи обладнання	$K_{зм} = \frac{Kз}{Kдн} \text{ або } K_{зм} = \frac{\Phi\partial}{\Phi\partial_1}$	$Kз$ - кількість відпрацьованих станко-змін $Kдн$ - кількість відпрацьованих станко-днів $\Phi\partial$ - дійсний фонд часу роботи всього обладнання $\Phi\partial_1$ - дійсний фонд часу роботи всього обладнання за однозмінної роботи
Коефіцієнт екстенсивного використання обладнання	$K_{екс} = \frac{\Phi\partial}{\Phi_{нор}}$	$\Phi\partial$, $\Phi_{нор}$ - дійсний і номінальний фонд часу роботи обладнання за певний період
Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	$K_{інт} = \frac{t_{факт}}{t_{норм}} \text{ або } K_{інт} = \frac{П_{факт}}{П_{норм}}$	$t_{факт}$ – фактично використаний час на виготовлення одиниці продукції $t_{норм}$ - технічно обґрунтована норма часу на одиницю продукції $П_{факт}$, $П_{норм}$ - фактична та нормативна продуктивність обладнання відповідно
Коефіцієнт інтегрального використання обладнання	$K_{інтег} = K_{екс} \times K_{інт}$	
Вихідна виробнича потужність	$ВП_{вих} = ВП_{ех} + ВП_{ев} - ВП_{ев}$	$ВП_{ех}$ - вхідна виробнича потужність $ВП_{ев}$ - введена протягом року виробнича потужність $ВП_{ев}$ - виведена протягом року виробнича потужність
Середньорічна виробнича потужність	$ВП_{ср} = ВП_{ех} + ВП_{ев} \times \frac{K}{12} - ВП_{ев} \times \frac{12 - K}{12}$	K - кількість місяців, протягом яких використовувалась введена і виведена потужність
Коефіцієнт використання виробничої потужності	$k = \frac{Q}{ВП_{ср}}$	Q - загальна кількість випущеної продукції за розрахунковий період

Завдання 1.(з прикладом розв'язання)

Визначте величину морального зносу першого роду, якщо первісна вартість основних засобів складає 6 тис .грн, а відновна вартість основних засобів - 4,88 тис. грн.

Розв'язання

Величина морального зносу першого роду розраховується за формулою:

$$З_{м1} = \frac{(С_{перв} - С_{відн})}{С_{перв}} \times 100,$$

де $С_{перв}$ - первісна вартість ОЗ;

$С_{відн}$ – відновна вартість ОЗ.

Тоді:

$$З_{м1} = \frac{(6 - 4,88)}{6} \times 100 = 18,67 \, \%.$$

Завдання 2.

Підприємство має устаткування з первісною вартістю 400 тис.грн, а тривалість його економічного життя - 10 років. Після 10 років фізичне життя устаткування може ще тривати, але його використання у господарстві вже не доцільне через його ненадійність і високі експлуатаційні витрати. Ліквідаційна вартість устаткування дорівнюватиме 10,6 тис. грн. Розрахуйте суму річних амортизаційних відрахувань методом прямолінійної амортизації.

Завдання 3.

Обчислити коефіцієнт змінності роботи ткацьких верстатів у цеху, якщо 30 з них працює в одну зміну, 80 - у дві зміни, 20 - у три зміни.

Завдання 4.

Визначити відновну вартість автоматичної лінії з розливу безалкогольних напоїв, якщо відомо, що її первісна вартість 100 тис. грн, лінія експлуатується 3 роки, середньорічний приріст продуктивності праці по народному господарству становив 1 %. Якою буде відновна вартість лінії з урахуванням зносу, якщо відомо, що річна норма амортизації становить 15 %?

Завдання 5.

Первісна вартість основних виробничих засобів підприємства на початок року складає 40 млн грн. Протягом року були введені в дію машини на суму 3 млн грн та виведено з експлуатації обладнання на суму 2 млн грн. Знос засобів зріс на початок року складав 30 %, а норма амортизації за рік – 10 %. Визначте: 1) первісну вартість ОЗ на кінець року; 2) суму амортизації за рік; 3) залишкову вартість ОЗ на кінець року.

Тематика рефератів та доповідей

1. Економічна сутність, структура та класифікація основного капіталу підприємства.

2. Амортизація основних фондів: методи, обґрунтування вибору та вплив на фінансові результати підприємства.

3. Проблеми зносу, оновлення та ефективного використання основного капіталу в умовах трансформаційної економіки України.

4. Відтворення основного капіталу: форми, джерела фінансування та економічна доцільність.

5. Фондовіддача, фондоозброєність та інші показники ефективності використання основного капіталу підприємства.

Тема 11. Нематеріальні ресурси та нематеріальні активи підприємства

Основні поняття теми

Нематеріальні ресурси - сукупність невідчутних чинників, що формують інтелектуальний, репутаційний, інноваційний потенціал підприємства (наприклад, досвід, знання персоналу, корпоративна культура).

Нематеріальні активи - об'єкти, які не мають фізичної форми, але приносять економічні вигоди підприємству, та визнані обліковими активами (торгова марка, ліцензії, патенти, програмне забезпечення).

Інтелектуальна власність - результати творчої діяльності, що визнаються правом і можуть використовуватись з комерційною метою (авторське право, винаходи, знаки для товарів і послуг).

Ділова репутація (гудвіл) - перевищення вартості підприємства над вартістю його чистих активів, пов'язане з нематеріальними факторами (впізнаність бренду, довіра клієнтів тощо).

Оцінка нематеріальних активів - процес визначення вартості нематеріальних об'єктів для бухгалтерського обліку, інвестування чи прийняття управлінських рішень.

Питання за темою

1. У чому полягає різниця між нематеріальними ресурсами та нематеріальними активами?

2. Які основні види нематеріальних активів виокремлюють у сучасному обліку?

3. Які критерії віднесення об'єкта до складу нематеріальних активів?

4. Як здійснюється правовий захист інтелектуальної власності на підприємстві?

5. Якими методами здійснюється оцінка вартості нематеріальних активів?

6. У чому полягає значення нематеріальних активів для підвищення конкурентоспроможності?

7. Що таке гудвіл і як його розраховують?

8. Як підприємство може використовувати патенти та ліцензії для комерційної вигоди?

9. У чому полягає складність обліку нематеріальних активів?

10. Дайте змістовну характеристику об'єктів промислової власності. Які особливості використання окремих об'єктів промислової власності?

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Підприємство придбало ліцензію на право використання програмного забезпечення вартістю 200 000 грн строком на 5 років. Розрахуйте щорічну суму амортизації нематеріального активу.

Завдання 2.

У складі придбаного підприємства гудвіл становить 1 200 000 грн. Оцініть, які нематеріальні ресурси могли сформувати цю репутаційну вартість.

Завдання 3.

Проаналізуйте приклад підприємства (умовного), яке має зареєстрований торговельний знак, патент і базу даних клієнтів. Визначте, які з цих ресурсів є активами, а які - нематеріальними ресурсами.

Завдання 4.

Підприємство придбало патент на технологію виробництва нового виду продукції за ціною 350 000 грн. За розрахунками, технологія буде конкурентоспроможною на ринку протягом 7 років. Очікується, що через 3 роки з моменту придбання на ринку з'явиться альтернативна технологія, що знизить попит на дану продукцію. На кінець 5-го року очікується повна втрата економічної вигоди від використання патенту. Визначте строк корисного використання нематеріального активу, який доцільно встановити для обліку амортизації. Розрахуйте щорічну суму амортизації, якщо підприємство використовує прямолінійний метод. Обґрунтуйте, чи слід переглянути строк амортизації на 3-му році використання активу. Розрахуйте залишкову вартість активу на початок 4-го року після можливого перегляду строку.

Тематика рефератів та доповідей

1. Нематеріальні активи в системі стратегічного управління підприємством
2. Правове регулювання та захист об'єктів інтелектуальної власності
3. Гудвіл як індикатор ділової репутації підприємства: особливості оцінки
4. Сучасні методи обліку та амортизації нематеріальних активів
5. Роль нематеріальних ресурсів у формуванні інноваційного потенціалу підприємства

Тема 12. Оборотний капітал підприємства

Основні поняття теми

Оборотний капітал - частина активів підприємства, що використовується у виробничому циклі, має короткостроковий характер та постійно перебуває в русі.

Чистий оборотний капітал - різниця між поточними активами та поточними зобов'язаннями підприємства. Показує здатність підприємства покривати свої короткострокові борги за рахунок ліквідних активів.

Оборотні активи - ресурси підприємства, які споживаються або реалізуються протягом одного виробничого циклу або 12 місяців (запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти тощо).

Оборотність оборотного капіталу - швидкість, з якою оборотний капітал проходить повний цикл — від придбання ресурсів до отримання виручки.

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу - фінансовий показник, що відображає кількість повних оборотів оборотного капіталу за певний період:

Запаси - складова оборотних активів, що включає сировину, матеріали, незавершене виробництво, готову продукцію, призначену для реалізації або подальшої переробки.

Дебіторська заборгованість - сума коштів, яку мають сплатити підприємству інші юридичні чи фізичні особи за поставлені товари чи надані послуги.

Ліквідність оборотного капіталу - здатність оборотних активів швидко перетворюватися на грошові кошти без втрати їх вартості.

Нормування оборотних активів - процес визначення оптимального обсягу оборотних коштів, необхідних для забезпечення безперервності виробничо-господарської діяльності.

Фінансування оборотного капіталу- залучення джерел покриття потреб в оборотних активах, зокрема власних коштів, банківських кредитів, кредиторської заборгованості.

Питання за темою

1. Що таке оборотний капітал і яку роль він відіграє у виробничо-господарській діяльності підприємства?
2. У чому полягає відмінність між валовим і чистим оборотним капіталом?
3. Які основні складові оборотного капіталу?
4. Які методи використовуються для оцінки ефективності використання

оборотного капіталу?

5. Як визначити оптимальний рівень оборотних активів?
6. У чому полягає сутність нормування оборотних коштів?
7. Як впливає оборотність оборотного капіталу на фінансову стійкість підприємства?
8. Які джерела фінансування оборотного капіталу найчастіше використовують підприємства?
9. Як розраховується коефіцієнт оборотності оборотного капіталу?
10. У чому полягає ризик надлишку або дефіциту оборотних коштів?

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Підприємство за рік реалізувало продукції на суму 12 млн грн. Середній розмір оборотного капіталу становив 2 млн. грн. Розрахуйте коефіцієнт оборотності оборотного капіталу та зробіть висновок щодо ефективності його використання.

Завдання 2.

Середній залишок дебіторської заборгованості підприємства протягом року - 600 тис. грн. Обсяг реалізації - 3,6 млн грн. Визначте період погашення дебіторської заборгованості (у днях).

Завдання 3.

Розрахуйте чистий оборотний капітал, якщо: поточні активи становлять 1 850 000 грн; поточні зобов'язання становлять 1 200 000 грн. Дайте оцінку фінансовому стану підприємства.

Завдання 4.

Підприємство має три джерела фінансування оборотного капіталу: власні кошти - 700 тис. грн., банківський кредит - 500 тис. грн., кредиторська заборгованість - 300 тис. грн. Розрахуйте структуру фінансування оборотного капіталу (%) та оцініть фінансову стабільність.

Методична порада:

Таблиця 12.1 - Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
1	2	3
Коефіцієнт оборотності	$K_{об} = \frac{РП}{Ос}$	РП - реалізована за рік продукція
Коефіцієнт завантаження	$K_з = \frac{Ос}{РП}$	Ос - середньорічний залишок оборотних коштів

Період обороту	$T_{об} = \frac{360}{K_{об}}, \text{ днів}$	
Середньорічний залишок оборотних коштів	$O_c = \frac{O_1 + O_2 + \dots + O_{12}}{12}$ $O_c = \frac{1/2 O'_1 + O'_2 + \dots + 1/2 O'_{13}}{12}$	$O_1, O_2 \dots O_{12}$ - середньомісячні залишки оборотних коштів $O'_1, O'_2 \dots O'_{13}$ - залишки оборотних коштів на 1-е число місяця
Обсяг вивільнених або додатково залучених оборотних коштів	$\Delta O_c = \frac{P_{По}}{360} \times (T_{б} - T_o)$	$P_{По}$ - обсяг випущеної продукції в звітному році $T_{б}, T_o$ - середня тривалість одного обороту оборотних коштів у базовому і звітному роках
1	2	3
Сума при-росту прибутку, отримано-го за рахунок зміни оборотності оборотних коштів	$\Delta \Pi = P_r \times \frac{P_{По}}{P_{Пб}} \times \frac{O_{б}}{O_o} - P_r$	P_r - прибуток від реалізації продукції в базовому році $O_{б}, O_o$ - відповідно середньорічні залишки оборотних коштів у базовому та звітному році $P_{Пб}$ - обсяг реалізації продукції в базовому році
Вплив використання оборотних коштів на рівень рентабельності	$\Delta P = \frac{Пб \times 100}{\Phi_o + O_o - \Delta O_c} - P_o, \%$	ΔP - зміна рівня загальної рентабельності за рахунок зміни залишків нормованих оборотних коштів $Пб$ - балансовий прибуток звітного року Φ_o - середньорічна вартість основних виробничих фондів у звітному році P_o - загальна рентабельність виробництва в звітному році, %
Загальна матеріалоемність	$M = \frac{M_z}{Q} \text{ або } M = \frac{M_z}{N}$	M_z - загальна сума матеріальних витрат Q, N - обсяг виготовленої продукції в грошовому і натуральному виразі
Матеріаловіддача	$M_v = \frac{Q}{M}$	
Коефіцієнт використання окремих видів матеріалів	$K_{вм} = \frac{\sum_{i=1}^m N_i \times M_i}{M_{заг}}$	m - кількість видів продукції, під час виробництва яких використовується даний вид матеріального ресурсу N_i - обсяг випуску продукції і-го виду в натуральних одиницях M_i - чиста вага (площа) одиниці готової продукції і-го виду $M_{заг}$ - загальні витрати матеріалу на випуск продукції за визначений період у фізичних одиницях
Норматив		D - денна потреба у визначеному

власних оборотних коштів у виробничих запасах	$Нв.з. = Д \times Здн$ $Д = \frac{Мо}{360}, \text{ нат.од.}$ $Мо = \sum_{i=1}^m Ni \times qi$ $qi = \frac{Mi}{K_{вм}}$	виді матеріальних ресурсів $Здн$ - норма запасів у днях $Мо$ - загальна потреба в даному виді ресурсів, нат. од. qi - маса (площа) заготовівлі однієї деталі (виробу) i-го виду $K_{вм}$ - коефіцієнт використання матеріалу Mi - чиста вага деталі (виробу)
Поточний запас	$З_{пот} = Д \times Т_{пост}$	$Т_{пост}$ - період постачання матеріального ресурсу в днях
Страховий (мінімальний) запас	$З_{стр} = Д \times Т_{зр.пост.}$	$Т_{зр.пост.}$ - період зриву поставки
Максимальний запас	$З_{тах} = З_{мін} + З_{пот}$	$З_{тах}$ - запас максимальний $З_{мін}$ - запас мінімальний
Середній запас	$З_{сер} = З_{мін} + 0,5 \times З_{пот}$	
Норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві	$Н_{нзв} = \frac{Ср \times Т_{ц} \times K_{нв}}{360},$ $K_{нв} = \frac{М + 0,5C_1}{C_1} \text{ або}$ $K_{нв} = \frac{C_0 + 0,5C_n}{C_0 + C_n}$	$Ср$ - собівартість річного випуску продукції $Т_{ц}$ - тривалість циклу виготовлення продукції, днів $K_{нв}$ - коефіцієнт наростаючих витрат, що відбиває ступінь готовності виробів $М$ - сума матеріальних витрат на виробництво одного виробу C_1 - собівартість одиниці виробу без матеріальних витрат C_0 - одноразові витрати спочатку циклу виготовлення продукції C_n - поточні витрати на виготовлення продукції
Норматив оборотних коштів у залишках готової продукції	$Н_{гп} = Пс \times Здн$	$Пс$ - односторонній випуск продукції за виробничою собівартістю $Здн$ - норма запасу готової продукції на складі в днях
Норматив оборотних коштів у витратах майбутніх періодів	$Н_{вмп} = P_n + P_{пл} - P_{пог}$	P_n - залишки коштів на початок періоду $P_{пл}$ - сума витрат, які необхідно здійснити в плановому періоді $P_{пог}$ - сума для майбутнього погашення витрат за рахунок собівартості продукції

Завдання 5 (з прикладом розв'язання)

Визначити ефективність використання оборотних коштів, якщо відомо, що залишки оборотних коштів на промисловому підприємстві склали на:

1.01. - 200 тис. грн;

1.04. - 250 тис. грн;

1.07. - 230 тис. грн;

1.10. - 160 тис. грн;

31.12.-180 тис. грн.

Обсяг випуску продукції за звітний період 1900 тис. грн.

Розв'язання

1. Середня сума оборотних коштів розраховується за формулою середньої хронологічної:

$$Ос = \frac{0,5 \times 200 + 250 + 230 + 160 + 0,5 \times 180}{5 - 1} = 207,5 \text{ тис.грн.}$$

2. Коефіцієнт оборотності визначається за формулою

$$Коб = \frac{РП}{Ос},$$

де *РП* - реалізована за рік продукція;

Ос - середньорічний залишок оборотних коштів.

$$Коб = \frac{1900}{207,5} = 9,16 \text{ об.}$$

3. Період оборотності розраховується за формулою:

$$Тоб = \frac{360}{Коб}$$

Тоді:

$$Тоб = \frac{360}{9,16} = 39,3 \text{ дн.}$$

Завдання 6 (з прикладом розв'язання)

Чиста вага деталі, виготовленої зі сталі 100 кг, норма витрати сталі 115 кг, випускається 5000 виробів у рік. Постачання сталі здійснюються один раз у квартал. Транспортний запас - три дні.

Визначте розмір виробничого запасу і коефіцієнт використання сталі.

Розв'язання

1. Загальний норматив оборотних коштів у виробничих запасах складається з поточного, страхового та транспортного запасу:

$$Нв.з. = З_{пот} + З_{стр} + З_{тр},$$

де *З_{пот}*, *З_{стр}*, *З_{тр}* - поточний, страховий, транспортний запас.

2. Поточний запас визначається за формулою:

$$З_{пот} = Д \times Т_{пост},$$

де *Д* - денна потреба у визначеному виді матеріальних ресурсів;

Т_{пост} - період постачання даного матеріального ресурсу в днях.

Визначимо денну потребу в матеріалі:

$$D = \frac{115 \times 5000}{360} = 1597 \text{ кг} = 1,597 \text{ т}$$

Тоді величина поточного запасу складе:

$$Z_{\text{пот}} = 1,597 \times 90 = 143,73 \text{ т}$$

1. Розмір страхового запасу визначимо як 50 % поточного запасу:

$$Z_{\text{стр}} = 0,5 \times 143,73 = 71,865 \text{ т}$$

4. Норматив оборотних коштів у транспортному запасі визначимо шляхом множення денної потреби у визначеному виді матеріальних ресурсів (D) на норму перебування запасів у вигляді транспортного запасу ($Z_{\text{дн}}$):

$$Z_{\text{тр}} = D \times Z_{\text{дн}}$$

$$Z_{\text{тр}} = 1,597 \times 3 = 4,791 \text{ т}$$

5. Тоді загальний норматив оборотних коштів у виробничих запасах:

$$Нв.з. = 143,73 + 71,865 + 4,791 = 220,386 \text{ т}$$

6. Коефіцієнт використання стали (відношення чистої ваги металу у виробі до нормативу витрати) дорівнюватиме:

$$K_v = \frac{100}{115} = 0,87.$$

Тематика рефератів та доповідей

1. Структура та особливості формування оборотного капіталу підприємства
2. . Проблеми нестачі оборотних коштів і поповнення їх обсягу за умов кризової економічної ситуації на підприємстві
3. Методи оцінки ефективності використання оборотного капіталу
4. Політика управління дебіторською заборгованістю підприємства
5. Фінансування оборотного капіталу: джерела, ризики та оптимізація
6. Оборотність оборотного капіталу як показник ділової активності підприємства

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 13. Інвестиції підприємства

Основні поняття теми

Інвестиції – це вкладення капіталу у виробничі або фінансові активи з метою отримання доходу або досягнення іншого економічного ефекту в майбутньому.

Інвестиційна діяльність - сукупність дій суб'єктів господарювання, пов'язаних з реалізацією інвестиційних проєктів, зокрема придбанням основних засобів, нематеріальних активів або фінансових вкладень.

Реальні інвестиції- вкладення коштів у матеріальні або нематеріальні активи (будівлі, обладнання, технології) для забезпечення розвитку основної діяльності підприємства.

Фінансові інвестиції - вкладення капіталу у фінансові інструменти (акції, облигації, депозити) з метою отримання прибутку або диверсифікації ризиків.

Інвестиційний проєкт - обґрунтована система заходів щодо здійснення інвестицій, що включає техніко-економічні розрахунки, строки, джерела фінансування та очікувані результати.

Інвестиційний цикл - період часу від початку вкладення капіталу до моменту отримання першого результату (доходу) від інвестицій.

Інвестиційний ризик - ймовірність недоотримання запланованого доходу або втрати частини інвестицій через зовнішні чи внутрішні фактори.

Інвестиційна привабливість підприємства - сукупність характеристик, що визначають доцільність і вигідність інвестування у конкретне підприємство.

Джерела фінансування інвестицій - власні кошти, кредити, позики, емісія акцій, державна підтримка, іноземні інвестиції тощо.

Оцінка ефективності інвестицій - аналіз результативності вкладення капіталу з використанням фінансово-економічних показників (NPV, IRR, PI, термін окупності).

Питання за темою

1. Наведіть сутнісну характеристику інвестицій.
2. За якими ознаками класифікують інвестиції? Охарактеризуйте їх основні види.
3. Наведіть визначення структури інвестицій та охарактеризуйте її основні види.
4. Охарактеризуйте методи визначення необхідного обсягу та джерел фінансування капітальних вкладень на підприємстві.

5. Як визначається ефективність виробничих інвестицій в умовах ринкових відносин?

6. З якою метою застосовують ставку дисконту (капіталізації)?

7. Які чинники впливають на підвищення ефективності використання інвестицій?

Практичні завдання за темою

Методичні поради Таблиця 13.1 - Основні формули для розв'язання практичних завдань

Показник	Формула	Умовні позначення
1	2	3
Необхідний для простого відтворення основних засобів обсяг капіталовкладень	$KB = \sum Ci \times Ni + C - A$	Ci - повна вартість придбання нових основних засобів на заміну застарілим Ni - кількість ОЗ i -го виду, яку необхідно придбати n - кількість необхідних видів ОЗ C - загальна сума витрат на ремонт і технічне обслуговування наявних ОЗ підприємства A - загальний амортизаційний фонд підприємства
Необхідна середньорічна величина виробничої потужності	$N = \frac{Pj}{k}$	Pj - величина попиту на j -й вид продукції k - коефіцієнт використання потужності
Величина середньорічної виробничої потужності, якої не вистачає для задоволення ринкового попиту на продукцію	$\Delta N = N - Nб$	$Nб$ - базова виробнича потужність підприємства
Абсолютна величина необхідного додаткового введення в дію виробничої потужності підприємства	$\Delta N_{абс} = \frac{\Delta N}{k'}$	k' - коефіцієнт перерахунку середньорічного приросту виробничої потужності в абсолютний
Загальна сума необхідних капіталовкладень, визначена на основі питомих капітальних витрат на одиницю приросту виробничої	$KB_1 = C_{кв} \times \Delta N_{абс}$	$C_{кв}$ - питомі капітальні витрати на одиницю приросту виробничої потужності

потужності		
Економічна ефективність капіталовкладень у народ-не господарство	$E_{нг} = \frac{\Delta НВП}{KB_{нг}}$	$\Delta НВП$ - приріст національного валового продукту країни в результаті вкладення капіталу у сферу матеріального виробництва ($KB_{нг}$)
Економічна ефективність капіталовкладень у галузь економіки	$E_g = \frac{\Delta П}{KB_g}$	$\Delta П$ - приріст річного прибутку по галузі економіки в результаті вкладення капіталу в її розвиток, будівництва об'єктів виробничого призначення - KB_g
Економічна ефективність капіталовкладень підприємства	$E_n = \frac{\Delta Пб}{KB_n} \text{ або } E_n = \frac{П}{KB_n}$	де $\Delta Пб$ - приріст балансового прибутку підприємства внаслідок вкладення в його розвиток певного капіталу - KB_n $П$ - загальна сума прибутку для новостворюваних об'єктів
Відносна (порівняльна) ефективність реальних інвестицій	$ЗВ = C_i + E_n KB_i \rightarrow \min$	$ЗВ$ - зведені витрати C_i - поточні витрати (собівартість) за і-м проектним варіантом E_n - нормативний коефіцієнт економічної ефективності KB_i - капіталовкладення за і-м проектом
Майбутня вартість грошей	$Д = S - S \times \frac{1}{1 + (n \times i)}$	$Д$ - сума дисконту (за простими відсотками) за обумовлений період інвестування в цілому S - майбутня сума вкладень, яку обумовлено під час інвестування n - тривалість інвестування (за кількістю періодів) i - дисконтна ставка, яка визначена десятинним дробом
Теперішня вартість грошових коштів	$P = S - Д = S \times \frac{1}{1 + (n \times i)}$	
Теперішня вартість грошових коштів, дисконтована за складними відсотками	$P_c = \frac{S}{(1+i)^n}$	
Чистий приведений дохід	$ЧПД = ЧГП - IC$	$ЧПД$ - сума чистого приведенного доходу за інвестиційним проектом $ЧГП$ - сума чистого грошового потоку

		<i>IC</i> - сума інвестованих коштів для здійснення проекту
Індекс (коефіцієнт) дохідності	$ID = \frac{ЧГП}{IC}$	<i>ID</i> - індекс дохідності за інвестиційним проектом
Строк окупності	$CO = \frac{IC}{ЧГП_n}$	<i>CO</i> - період окупності вкладених коштів за інвестиційним проектом <i>ЧГП_n</i> - середня сума грошового проекту в теперішній вартості в періоді (за короткострокових вкладень цей період береться як один місяць, а за довгостроковий - як за один рік)
Внутрішня норма дохідності	$ВНД = \sqrt[n]{\frac{ГП}{IC}} - 1$	<i>ВНД</i> - внутрішня норма дохідності за інвестиційним проектом <i>n</i> - кількість періодів дисконтування

Завдання 1. (з прикладом розв'язання)

Визначити загальну суму капіталовкладень у підприємство, якщо його базова виробнича потужність дорівнює 10 тис. одиниць за рік, а прогнозна величина попиту на наступний рік - 9,5 тис. одиниць. При цьому питомі капітальні витрати на одиницю приросту виробничої потужності становлять 80 тис. грн.

Розв'язання

1. Необхідна середньорічна величина потужності:

$$N = \frac{P_j}{k},$$

де *P_j* - величина попиту на *j*-й вид продукції;

k - коефіцієнт використання потужності.

$$N = \frac{9,5}{0,9} = 10,55 \text{ тис.грн.}$$

2. Визначимо величину середньорічної виробничої потужності, якої не вистачає для задоволення ринкового попиту на продукцію:

$$\Delta N = N - N_б,$$

де *N_б* - базова виробнича потужність підприємства.

$$\Delta N = 10,55 - 10 = 0,55 \text{ тис.грн.}$$

3. Розрахуємо абсолютну величину необхідного додаткового введення в дію виробничої потужності підприємства (*ΔN_{абс}*), використовуючи для цього спеціальний коефіцієнт перерахунку середньорічного її приросту в абсолютний, який майже завжди дорівнює 0,5 за середніми даними тривалого періоду:

$$\Delta N_{абс} = \frac{\Delta N}{k'},$$

де k' - коефіцієнт перерахунку середньорічного приросту виробничої потужності в абсолютний.

$$\Delta Naбс = \frac{0,55}{0,5} = 1,1 \text{ тис.грн.}$$

4. На основі питомих капітальних витрат на одиницю приросту виробничої потужності визначимо загальну суму необхідних капіталовкладень :

$$KB_1 = C_{кв} \times \Delta Naбс,$$

де $C_{кв}$ - питомі капітальні витрати на одиницю приросту виробничої потужності.

$$KB_1 = 80 \times 1,1 = 88 \text{ тис.грн.}$$

Завдання 2.

Встановити доцільність інвестицій у будівництво нового заводу за показниками абсолютної ефективності, якщо відомі такі дані (таблиця 13.2). Нормативний коефіцієнт $E_n=0,15$.

Таблиця 13.2 - Вихідні дані для розрахунків

Показник	Значення
Обсяг випуску продукції в натуральних одиницях, тис. шт.	100
Гуртова ціна виробу, грн	200
Собівартість виробу, грн	160
Обсяг капітальних вкладень, млн. грн	14

Завдання 3.

Програма заходів з автоматизації виробництва на підприємстві розрахована на чотири роки і розроблена у двох варіантах. Вибрати економічний варіант програми, якщо норматив приведення капіталовкладень за фактором часу $E=0,1$. Вихідні дані для розрахунків наведені в таблиці 13.3.

Таблиця 13.3 – Вихідні дані для розрахунків

Показник / Варіант	Перший	Другий
Капітальні вкладення, млн грн, у тому числі по роках	1,6	1,6
1-й	0,4	0,4
2-й	0,4	0,2
3-й	0,4	0,3
4-й	0,4	0,7

Завдання 4.

Існує два варіанти інвестицій. За першим варіантом з вкладенням 1000 тис. грн дохід через 1 рік складе 100 %.

За другим варіантом з вкладенням 1000 тис. грн дохід через 3 місяці

складе 25 %. Який варіант ви ухвалите?

Завдання 5.

Збільшення випуску автомобільної продукції на 100000 шт. може бути здійснено за рахунок:

- 1) будівництва нового заводу;
- 2) реконструкції діючого заводу.

Вибрати більш ефективний варіант, виходячи з даних таблиці 13.4. нормативний коефіцієнт ефективності - 0,22.

Таблиця 13.4– Вихідні дані для розрахунків

Показники	1 варіант	2 варіант
Собівартість річного випуску продукції, млн грн	15	17
Капітальні вкладення, млн грн	14	10

Завдання 6.

Підприємство вирішило купити автоматичну лінію. Вартість першої автоматичної лінії - 12 млн грн, а вартість другої - 14 млн грн. Чистий дохід, отриманий від першої автоматичної лінії, - 15 млн грн, а від другої - 15,8 млн грн.

Визначити норму віддачі від інвестицій. Зробити висновок, яку автоматичну лінію доцільно придбати, якщо процентна ставка дорівнює 15 %

Тематика рефератів та доповідей

1. Прямі та портфельні інвестиції, кредитні лінії іноземних інвесторів.
2. Основні підходи економічного обґрунтування інвестиційних проектів різних суб'єктів господарювання.
3. Методологічні основи визначення ефективності виробничих і фінансових інвестицій.
4. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень та фінансових інвестицій.
5. Проблематика залучення інвестицій українським підприємствами в умовах війни.

Тема 14. Інноваційна діяльність підприємства

Основні поняття теми

Інновація - нововведення у вигляді продукту, технології або організаційного рішення, що забезпечує підвищення ефективності діяльності підприємства.

Інноваційна діяльність - цілеспрямована діяльність підприємства, пов'язана з розробкою, впровадженням і комерціалізацією нових або вдосконалених продуктів, технологій чи методів управління.

Інноваційний процес - сукупність етапів створення й упровадження інновації: від ідеї до практичного застосування.

Інноваційний потенціал - сукупність ресурсів, знань, компетенцій і можливостей підприємства, що забезпечують його здатність до створення та впровадження інновацій.

Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) - основа інноваційної діяльності, спрямована на створення нових знань, продуктів і технологій.

Ризики інноваційної діяльності - невизначеність результатів, що супроводжує впровадження інновацій, пов'язана з технологіями, ринком, фінансуванням.

Інноваційна стратегія - довгостроковий напрям розвитку підприємства, орієнтований на використання інновацій як основного інструменту конкурентної переваги.

Інноваційна активність - показник, що характеризує рівень залучення підприємства до інноваційного процесу.

Питання за темою

1. У чому полягає економічна сутність інновацій і інноваційної діяльності?
2. Які бувають види інновацій за сферою впровадження?
3. Які етапи включає інноваційний процес на підприємстві?
4. Які чинники впливають на рівень інноваційної активності підприємства?
5. Що таке інноваційний потенціал і як його оцінити?
6. У чому полягає роль НДДКР у розвитку інноваційної діяльності?
7. Які джерела фінансування інноваційних проєктів доступні підприємствам?
8. Як формуються інноваційні стратегії підприємства?
9. Які індикатори використовують для оцінки ефективності інновацій?
10. Які основні ризики супроводжують інноваційну діяльність підприємства?

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Складіть схему інноваційного процесу підприємства: від генерації ідеї до її комерціалізації. Наведіть приклад інноваційного продукту.

Завдання 2.

Заповніть таблицю, в якій порівняйте три типи інновацій: продуктова, процесна та організаційна (визначення, приклади, ефекти).

Завдання 3.

Підприємство планує впровадити нову технологію виробництва зі строком реалізації проекту 2 роки та очікуваною економією витрат у 1,2 млн грн. Витрати на інновацію становитимуть 850 тис. грн. Оцініть доцільність впровадження, використовуючи просту окупність інвестицій.

Завдання 4.

Розробіть перелік можливих ризиків впровадження нового продукту на ринок. Запропонуйте заходи для їх мінімізації.

Завдання 5. (з прикладом розв'язання)

Запропоновані до впровадження три інвестиційно-інноваційні проекти (таблиця 14.1). Визначити, який з них найбільш рентабельний.

Таблиця 14.4 – Вихідні дані для розрахунків

Варіант	Інвестиції, тис. грн.	Дохід, тис. грн.
1	446,5	640,2
2	750,6	977,5
3	1250,0	1475,5

Розв'язання

Визначимо індекс дохідності:

- за першим варіантом:

$$ID = \frac{640,2}{446,5} \times 100 = 143,38 \%$$

- за другим варіантом:

$$ID = \frac{977,5}{750,6} \times 100 = 130,23 \%$$

- за третім варіантом:

$$ID = \frac{1475,5}{1250} \times 100 = 118,04 \%$$

Найбільш рентабельним є перший інвестиційний проект.

Тематика рефератів та доповідей

1. Інноваційна діяльність підприємства: сутність, функції та значення
2. Інноваційна стратегія як фактор сталого розвитку підприємства
3. Інноваційний потенціал підприємства: складові, оцінка та шляхи підвищення
4. Управління інноваційними ризиками на підприємстві
5. Фінансування інноваційної діяльності в Україні: сучасний стан і перспективи

Тема 15. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства

Основні поняття теми

Техніко-технологічна база підприємства - сукупність технічних засобів (машини, обладнання, устаткування) та технологічних процесів, які забезпечують виконання виробничої програми підприємства.

Виробнича потужність - максимально можливий обсяг продукції, який підприємство може виготовити за певний період при повному використанні наявних ресурсів за встановленою технологією.

Основні фонди виробничого призначення- довгострокові активи, які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва (будівлі, споруди, машини, обладнання тощо).

Коефіцієнт використання виробничої потужності- показник, що характеризує ступінь використання наявної виробничої потужності підприємства.

Модернізація виробництва- процес оновлення техніко-технологічної бази шляхом упровадження сучасного обладнання, нових технологій та автоматизації процесів.

Технічне переоснащення - часткове або повне заміщення застарілих машин і механізмів новими, що підвищують ефективність виробництва.

Технологія виробництва - сукупність прийомів, методів і засобів, що використовуються для перетворення сировини у готову продукцію.

Питання за темою

1. У чому полягає сутність техніко-технологічної бази підприємства?
2. Як класифікуються основні засоби виробничого призначення?
3. Що таке виробнича потужність і як вона розраховується?
4. Які фактори впливають на рівень використання виробничої потужності?
5. У чому полягає різниця між модернізацією та технічним переоснащенням?
6. Які методи використовуються для оцінки ефективності техніко-технологічної бази?
7. Як технологічний рівень впливає на конкурентоспроможність підприємства?
8. Що таке технологічна дисципліна та як її дотримання впливає на якість продукції?
9. Які сучасні тенденції у розвитку виробничих технологій?
10. Яким чином планується розвиток виробничої потужності підприємства?

Практичні завдання за темою

Методична поради: Таблиця 15.5 - Основні формули за темою

Показник	Формула	Умовні позначення
Обсяг виробництва в натуральних вимірниках	$П = ОП - Зн + Зк$	ОП - обсяг поставок в натуральних одиницях Зн, Зк - запаси продукції на складі відповідно на початок і на кінець планового року (в натуральних одиницях)
Обсяг товарної продукції	$ТП = \sum_{i=1}^n Ni \times Ci + P$	Ni - випуск продукції i-го виду в натуральних одиницях Ci - гуртова ціна підприємства одиниці виробу i-го виду P - вартість робіт і послуг на сторону n - кількість видів продукції, що виготовляється на підприємстві
Обсяг валової продукції	$ВП = ТП - (НЗВн - НЗВк) - (In - Ik)$ або $ВП = ВО - ВЗО$	ТП - обсяг товарної продукції НЗВн, НЗВк - вартість залишків незавершеного виробництва відповідно на початок і кінець планового періоду In, Ik - вартість інструменту для власних потреб відповідно на початок і кінець планового періоду ВО - валовий оборот підприємства ВЗО - внутрізаводський оборот
Обсяг реалізованої продукції	$РП = ТП + (Гн - Гк) + (Внп - Внк)$	Гн, Гк - залишки готової реалізованої продукції відповідно на початок і кінець планового року Внп, Внк - залишки продукції відвантаженої, за яку термін оплати не настав, і продукції на відповідальному зберіганні у покупців відповідно на початок і на кінець планового року
Обсяг чистої продукції	$ЧП = ТП - (М + А)$	М - матеріальні витрати на виробництво продукції А - сума амортизаційних відрахувань за відповідний період
Обсяг умовно-чистої продукції	$УЧП = ЧП + А$	ЧП - обсяг чистої продукції
Обсяг нормативно-чистої продукції	$НЧП = \sum_{i=1}^m Ni \times Нчпi$ $Нчпi = 3 + Пн,$ $Пн = Cд \times \frac{Рн}{100},$	Ni - обсяг випуску i-го виду продукції або послуг промислового характеру, нат.од. Нчпi - норматив чистої продукції i-го виду, грн m - кількість різних видів продукції (послуг), що виготовляються на

	$Z = Z_{op} + Z_{ини} ,$ $Z_{ини} = Z_{op} \times K_z ,$ $K_z = \frac{Z' - Z'_{op}}{Z'_{op}}$	підприємстві Z - заробітна плата у розрахунку на одиницю продукції P_n - нормативний прибуток C_d - собівартість одиниці продукції за вирахуванням прямих матеріальних витрат (додані витрати) P_n - норматив прибутку від собівартості за вирахуванням прямих матеріальних витрат Z_{op} - заробітна плата основних робітників $Z_{ини}$ - заробітна плата інших працюючих K_z - коефіцієнт розподілу заробітної плати Z' - заробітна плата промислово-виробничого персоналу підприємства за рік Z'_{op} - заробітна плата основних робітників підприємства за рік
Нормативна вартість обробітку	$HBO = \sum_{i=1}^n HBO_i \times N_i$ $HBO_i = Z'_{vpi} + Ц_{vi} + Z_{vi}$	HBO_i - нормативна вартість обробітку одного виробу i-го виду N_i - кількість виготовлених виробів i-го виду Z'_{vpi} - заробітна плата виробничих робітників (основна і додаткова з відрахуваннями на соціальні заходи) на одиницю виробу i-го виду $Ц_{vi}$ - цехові витрати на одиницю виробу i-го виду Z_{vi} - загальнозаводські витрати на одиницю виробу i-го виду
Обсяг незавершеного виробництва	$HЗВ = \frac{N \times C \times T_{ц} \times K_{нз}}{Д}$ $K_{нз} = \frac{M + 0,5 \times C'}{C} \text{ або } K_{нз} = \frac{C_o + 0,5 \times C_n}{C_o + C_n}$	N - кількість виробів в натуральних одиницях C - собівартість одного виробу $T_{ц}$ - тривалість циклу виготовлення одного виробу (робочих днів) $K_{нз}$ - коефіцієнт наростання затрат при виготовленні виробу $Д$ - кількість робочих днів в році
		M - сума матеріальних витрат на виробництво одного виробу C' - собівартість одиниці виробу без матеріальних витрат C_o - одноразові витрати на початку циклу виготовлення продукції C_n - поточні витрати на виготовлення продукції
Рівень виконання виробничої програми:		Q_{fi}, Q_{ni} - фактичний і плановий обсяги випуску i-го виду продукції

- за обсягом	$\Pi_Q = \frac{\sum_{i=1}^m Q_{\phi i}}{\sum_{i=1}^m Q_{ni}} \times 100$	
- за асортиментом	$\Pi_A = \frac{\sum_{i=1}^m Q_{\phi i} _{ni}}{\sum_{i=1}^m Q_{ni}} \times 100$	$ Q_{\phi i} _{ni}$ - фактичний обсяг випуску і-го виду продукції у планових межах
Коефіцієнт товарності	$K_m = \frac{ТП}{ВП}$	
Коефіцієнт внутрішньо-виробничого комбінування	$K_{вк} = \frac{ВЗО}{ВП}$	
Планування обсягу виробництва: - у вартісних вимірниках - в натуральних вимірниках	$ВП(ТП) = ОФ \times \Phi_v$ $ВП(ТП) = Ч \times П$ $ВП = В_{nom} \times k$ $N = \frac{Мзаг}{q}$	ОФ - середньорічна вартість основних виробничих фондів підприємства Φ_v - фондовіддача Ч - чисельність працюючих на підприємстві П - продуктивність праці (виробіток) В_{nom} - виробнича потужність підприємства k - коефіцієнт використання виробничої потужності Мзаг - величина матеріальних ресурсів, поставлених підприємству в плановому році q - норма витрат ресурса на одиницю продукції

Завдання 1. (з прикладом розв'язання)

Таблиця 14.2 - Вихідні дані для розрахунків

Цех-виготовлювач продукції	Цех-споживач продукції							Відпуск продукції на сторону	Залишок незавершеного виробництва	
	Ливарний	Ковальський	Механічний	Складальний	Ремонтно-механічний	Інструментальний	Всього		На початок року	На кінець року
Ливарний	-	100	800	-	50	60	1010	50	80	90

Ковальський	-	-	250	-	-	5	255	20	10	12
Механічний	-	-	-	3500	40	60	360 0	80	300	170
Складальний	-	-	-	-	-	-	-	5900	580	490
Ремонтно-механічний	60	50	80	45	-	30	265	60	15	12
Інструментальний	60	180	260	60	35	-	595	95	70	75

За даними таблиці необхідно обчислити обсяг товарної, валової та реалізованої продукції підприємства, валовий та внутрізаводський обороти, коефіцієнти товарності та внутрішньовиробничого комбінування.

Залишки готової продукції на складі підприємства: на початок року - 800 тис. грн, на кінець року - 245 тис. грн.

Розв'язання

1. Товарна продукція характеризує обсяг готової продукції, напівфабрикатів, призначених для реалізації на сторону, а також робіт і послуг промислового характеру, що виконані для інших підприємств. Обсяг товарної продукції визначається за формулою:

$$ТП = \sum_{i=1}^n Ni \times Ci + P,$$

де Ni - випуск продукції i -го виду в натуральних одиницях;

Ci - оптова ціна підприємства одиниці виробу i -го виду;

P - вартість робіт і послуг на сторону;

n - кількість видів продукції, що виготовляється на підприємстві.

Тоді:

$$ТП = 50 + 20 + 80 + 5900 + 60 + 95 = 6205 \text{ тис.грн.}$$

2. Обсяг валової продукції визначається за формулою:

$$ВП = ТП - (НЗВн - НЗВк) - (Ін - Ік),$$

де $ТП$ - обсяг товарної продукції;

$НЗВн$, $НЗВк$ - вартість залишків незавершеного виробництва відповідно на початок і кінець планового періоду;

$Ін$, $Ік$ - вартість інструменту для власних потреб відповідно на початок і кінець планового періоду.

Отже:

$$ВП = 6205 - ((80 + 10 + 300 + 580 + 15 + 70) - (90 + 12 + 170 + 490 + 12 + 75)) = 5999 \text{ тис.грн.}$$

3. Обсяг реалізованої продукції обчислюється за формулою:

$$РП = ТП + (Гн - Гк) + (Внп - Внк),$$

де $Гн$, $Гк$ - залишки готової реалізованої продукції відповідно на початок і кінець планового року;

$B_{нп}$, $B_{нк}$ - залишки продукції відвантаженої, за яку термін оплати не настав, і продукції на відповідальному зберіганні у покупців відповідно на початок і на кінець планового року.

$$\text{Тоді } РП = 6205 + (800 - 245) = 6760 \text{ тис.грн.}$$

4. Внутрізаводський оборот - це та кількість продукції підприємства, яка використовується всередині нього для подальшої переробки. Отже:

$$ВЗО = 1010 + 255 + 3600 + 265 + 595 = 5725 \text{ тис.грн.}$$

5. Валовий оборот підприємства - це обсяг валової продукції незалежно від того, де вона буде використана: чи в межах підприємства, чи поза ним. Його можна обчислити як суму валової продукції та внутрізаводського обороту:

$$ВО = 5999 + 5725 = 11724 \text{ тис.грн.}$$

6. Коефіцієнт товарності розраховується як відношення товарної продукції до валової продукції:

$$K_m = \frac{6205}{5999} = 1,03.$$

7. Коефіцієнт внутрішньовиробничого комбінування визначається відношенням обсягу внутрішньозаводського обороту до обсягу валової продукції:

$$K_{вк} = \frac{5725}{5999} = 0,95.$$

Завдання 2. (з прикладом розв'язання)

Обсяг валової продукції підприємства в оптових цінах становить 4,5 млн грн, у тому числі вартість основних матеріалів, використаних для виготовлення продукції, - 1 млн грн, купованих напівфабрикатів і комплектуючих виробів - 0,5 млн грн, амортизаційні відрахування - 0,315 млн грн. Обчислити обсяг чистої та умовно-чистої продукції підприємства.

Розв'язання

1. Обсяг чистої продукції визначається за формулою:

$$ЧП = ТП - (М + А),$$

де $ТП$ - обсяг товарної продукції;

$М$ - матеріальні витрати на виробництво продукції;

$А$ - сума амортизаційних відрахувань за відповідний період.

Розрахуємо обсяг чистої продукції, маючи на увазі, що товарна продукція буде менше за валову на величину купованих напівфабрикатів і комплектуючих виробів:

$$ЧП = 4,5 - 0,5 - (1 + 0,315) = 2,685 \text{ млн грн.}$$

2. Обсяг умовно-чистої продукції визначимо за формулою:

$$УЧП = ЧП + А,$$

де $ЧП$ - обсяг чистої продукції.

Тоді:

$$УЧП = 2,685 + 0,315 = 3 \text{ млн грн.}$$

Завдання 3.

Основна і додаткова заробітна плата основних робітників за виробом «А» - 440 грн, відрахування на заробітну плату - 160 грн, коефіцієнт розподілу зарплати - 2, нормативний прибуток - 180 грн, річний випуск виробів «А» - 50 шт. Визначити нормативно-чисту продукцію одного виробу та обсяг нормативно-чистої продукції.

Завдання 4.

Визначити обсяг виробництва продукції цеху з пошиття чоловічих костюмів, виражену в нормативній вартості обробітку, якщо відомо, що середньо годинна плата виробничих робітників швейної фабрики становить 2,2 грн, додаткова заробітна плата - 10 % від основної, відрахування на соціальні потреби - 37,5 %, цехові витрати - 135 %, загальнозаводські - 80 % основної заробітної плати виробничих робітників. Трудомісткість виготовлення одного чоловічого костюма - 23 нормо-години. Річний обсяг випуску костюмів 18 тис.од.

Тематика рефератів та доповідей

1. Техніко-технологічна база підприємства: склад, оцінка та напрямки оновлення.
2. Виробнича потужність як основа планування обсягів випуску продукції.
3. Модернізація техніко-технологічної бази як чинник зростання ефективності виробництва.
4. Методи аналізу використання виробничої потужності підприємства.
5. Автоматизація та цифровізація виробництва: сучасні тенденції і вплив на технічний розвиток підприємства.

Тема 16. Матеріально-технічне забезпечення та логістика підприємства

Основні поняття теми

Матеріально-технічне забезпечення (МТЗ) - система організації постачання підприємства необхідними матеріальними ресурсами (сировиною, матеріалами, комплектуючими) для забезпечення безперервного виробничого процесу.

Логістика - процес планування, реалізації та контролю ефективного переміщення матеріальних ресурсів, готової продукції, послуг і відповідної інформації від точки походження до точки споживання.

Закупівельна логістика - логістична підсистема, що охоплює процеси пошуку постачальників, замовлення, транспортування та зберігання ресурсів до моменту їх використання у виробництві.

Складська логістика - управління запасами, їх зберіганням і обігом у межах складів підприємства.

Постачання- діяльність із забезпечення підприємства необхідними матеріально-технічними ресурсами у встановлені строки, у відповідній кількості та якості.

Логістичний ланцюг - послідовність етапів, які проходить продукція або матеріал від постачальника до кінцевого споживача.

Управління запасами- процес визначення оптимального рівня запасів для зниження витрат і забезпечення безперебійної діяльності.

Питання за темою

1. Що таке матеріально-технічне забезпечення і яку роль воно відіграє у виробничій діяльності підприємства?
2. У чому полягає сутність логістики як складової управління підприємством?
3. Які основні функції закупівельної логістики?
4. Які критерії вибору постачальників у системі МТЗ?
5. Як визначається потреба у матеріально-технічних ресурсах?
6. Які завдання виконує складська логістика?
7. У чому полягають переваги використання логістичних інформаційних систем?
8. Як визначається оптимальний рівень запасів на підприємстві?
9. Які сучасні тенденції в логістиці промислових підприємств?
10. Як логістика впливає на конкурентоспроможність підприємства?

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Підприємство закупило 5000 одиниць сировини на суму 250 000 грн. Витрати на транспортування склали 15 000 грн, а на зберігання - 10 000 грн. Розрахуйте повну собівартість закупівлі одиниці сировини.

Завдання 2.

Планова потреба в матеріалах становить 12 000 кг на місяць. Запаси на початок місяця 3 500 кг, залишок на кінець 2 000 кг. Розрахуйте обсяг необхідного постачання на місяць.

Завдання 3.

Розробіть логістичний ланцюг постачання сировини для умовного підприємства, включивши ключові етапи: вибір постачальника, транспортування, зберігання, подача у виробництво.

Завдання 4.

Підприємство співпрацює з двома постачальниками. Один пропонує нижчу ціну, але довший термін поставки. Інший - дорожчий, але з доставкою «день у день». Проаналізуйте ситуацію і зробіть економічно обґрунтовану пропозицію.

Тематика рефератів та доповідей

1. Організація системи матеріально-технічного забезпечення на сучасному підприємстві.
2. Роль логістики в забезпеченні конкурентних переваг підприємства.
3. Сучасні логістичні стратегії управління запасами.
4. Вибір постачальників як стратегічне рішення в системі МТЗ.
5. Інформаційні технології в логістиці підприємства: переваги та виклики.

Тема 17. Організація виробництва та забезпечення якості продукції

Основні поняття теми

Виробнича програма підприємства (план виробництва та реалізації продукції) – це система планових завдань з виробництва і доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості та у встановлені строки згідно договорів поставок.

У грошовому відображенні розраховуються товарна продукція, валова, реалізована чи обсяг продаж, чиста, умовно-чиста, нормативно-чиста, валовий та внутрішньозаводський оборот підприємства, нормативна вартість обробки продукції.

Товарна продукція характеризує обсяг виробленої та готової до реалізації продукції, робіт та послуг, виконаних для інших підприємств. Цю продукцію обчислюють у діючих оптових цінах, а її показники використовуються для розрахунків обсягів реалізованої продукції, визначення собівартості виробів і загальних витрат підприємства, розрахунку фінансового плану підприємства.

Валова продукція характеризує загальний обсяг виробництва, тобто обсяг виготовленої продукції, робіт, послуг, виконаних на підприємстві за певний (плановий) період у незмінних (порівняних) цінах.

До складу валової продукції входить товарна продукція, зміна залишків незавершеного виробництва на початок і на кінець року, а також вартість матеріалів і сировини, наданих замовником на переробку.

Валовий оборот характеризує загальний обсяг продукції, робіт, що виготовлені на підприємстві всіма його підрозділами, незалежно від призначення (для власних цілей чи для реалізації на сторону) за певний (плановий) період.

Оскільки до складу валового обороту входить продукція, що вироблена одним підрозділом для потреб іншого, з'являється так званий «повторний рахунок». Обсяг таких робіт називається внутрішнім заводським оборотом.

Чиста продукція підприємства характеризує додаткову (нову) вартість, що створена на даному підприємстві за певний (плановий) період.

Умовно–чиста продукція характеризує додаткову вартість, створену на підприємстві, але з урахуванням амортизаційних відрахувань.

Реалізована продукція – це товарна продукція, яку фактично відвантажено й сплачено споживачем продукції підприємства за певний (плановий) період.

Якість як економічна категорія – це сукупність властивостей продукції, що зумовлюють ступінь її придатності задовольняти потреби людини відповідно до свого призначення.

Рівень якості – кількісна характеристика ступеня придатності того або іншого виду продукції для задоволення конкретного попиту на неї порівняно з відповідними базовими показниками за фіксованих умов споживання.

Питання за темою

1. Розкрийте поняття виробничої програми підприємства та правила її розробки.
2. Назвіть основні методи вимірювання виробничої програми підприємства.
3. Охарактеризуйте натуральні показники виробничої програми та визначте їх значення.
4. Дайте характеристику розробки виробничої програми у вартісному вираженні.
5. Назвіть складові елементи понять «валова продукція підприємства» та «товарна продукція підприємства». Чим вони відрізняються?
6. Що таке «внутрішній заводський оборот»? Про що свідчить зростання питомої ваги цього показника у валовій продукції підприємства?
7. Який елемент є складовою понять «вартість продукції» , «умовно-чиста продукція» , «нормативно-чиста продукція»?
8. Поясніть необхідність обґрунтування виробничої програми ресурсами та виробничими потужностями.
9. У чому полягає різниця між поняттями «якість продукції» та «рівень якості продукції»?
10. Надайте характеристику абсолютного, відносного, перспективного та оптимального рівня якості продукції.

11. За якими ознаками класифікують одиничні показники якості продукції?
12. Обґрунтуйте необхідність застосування певної системи загальних показників рівня якості продукції, що виготовляється підприємством.
13. Які методи застосовують для визначення рівня якості продукції?
14. Охарактеризуйте основні шляхи поліпшення якості продукції.
15. Обґрунтуйте необхідність внутрішньовиробничого технічного контролю на підприємстві.

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Валова продукція за звітний рік – 58480 тис. грн, а за планом передбачається збільшення на 8%. Залишки незавершеного виробництва на початок планового року – 230 тис. грн, а на кінець року – 244 тис. грн. Внутрішньозаводський оборот передбачається за планом у розмірі 122 тис. грн. Визначити товарну продукцію і валовий оборот за планом.

Завдання 2.

Основними цехами меблевого комбінату вироблено готової продукції за звітний місяць на суму 3660 млн. грн, виконано робіт промислового характеру на замовлення зі сторони на суму 460 млн. грн і непромислових господарств свого підприємства на суму 292 млн. грн.

Електростанція комбінату виробила електроенергії на 39 млн. грн, із яких було вжито на промислово-виробничі потреби підприємства 24 млн. грн, а решта відпущена на потреби робочого селища.

Ремонтно-механічним цехом виконано робіт на замовлення інших підприємств на суму 82 млн. грн. Залишок незавершеного виробництва на початок місяця склав 37 млн. грн, на кінець – 41 млн. грн. Визначити товарну і валову продукцію, валовий оборот.

Завдання 3.

Визначити обсяг реалізованої продукції у вартісному виразі виходячи з таких даних:

Річний випуск продукції у натуральних одиницях виробів А – 550 шт., Б – 730 шт., В – 600 шт., Г – 400 шт.;

Оптова ціна за виріб А – 100 грн, Б – 1800 грн, В – 1200 грн, Г – 900 грн.;

Залишки готової продукції на початок планового року – 2530 тис. грн;

Вартість річної продукції, відвантаженої споживачеві, але не оплаченої ним у базовому періоді - 1700 тис. грн.;

Залишки нереалізованої продукції на кінець року склали 4880 тис. грн.

Завдання 4.

На підприємстві передбачається такий річний випуск виробу Д по сортах. Обчислити коефіцієнт сортності.

Сорт	Кількість виробів, шт..	Оптова ціна за одиницю, грн
I	50000	22
II	12000	18

Тематика рефератів та доповідей

1. Сучасні моделі організації виробничого процесу на підприємстві.
2. Методи управління якістю продукції: вітчизняний та міжнародний досвід.
3. Вплив організації виробництва на собівартість і конкурентоспроможність продукції.
4. Система стандартів ISO як інструмент забезпечення стабільної якості продукції.
5. Цифрові технології в управлінні виробництвом та контролі якості: тенденції та перспективи.

Тема 18. Витрати підприємства

Основні поняття теми

Витрати підприємства – сукупність використаних у процесі господарської діяльності ресурсів, що мають грошове вираження та спрямовані на досягнення підприємницьких цілей.

Собівартість продукції – грошове вираження витрат підприємства на виробництво та реалізацію одиниці продукції, включаючи матеріальні, трудові та інші ресурси.

Постійні витрати – витрати, які не залежать від обсягу виробництва продукції (наприклад, орендна плата, амортизація, заробітна плата адміністративного персоналу).

Змінні витрати – витрати, які змінюються пропорційно до обсягу виробництва (наприклад, сировина, паливо, оплата праці виробничих працівників).

Прямі витрати – витрати, які безпосередньо пов'язані з виготовленням конкретного виду продукції та можуть бути точно обчислені на одиницю продукції.

Непрямі витрати – витрати, які неможливо безпосередньо віднести на конкретний продукт і які розподіляються між видами продукції за певною методикою.

Маржинальні витрати – додаткові витрати, пов'язані з виробництвом однієї додаткової одиниці продукції.

Економічні витрати – всі витрати на ресурси, включаючи як явні витрати (грошові), так і неявні (альтернативні, втрачені можливості використання ресурсів).

Питання за темою

1. Дайте характеристику операційних витрат і витрат, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю.
2. За якими економічними елементами поділяють операційні витрати підприємства?
3. Як класифікуються операційні витрати з метою визначення фінансового результату діяльності підприємства?
4. Як класифікуються операційні витрати з метою обґрунтування прийняття економічних рішень підприємства?
5. Які витрати підприємства відносять до змінних? Дайте характеристику поведінки змінних витрат.
6. Які витрати підприємства відносять до постійних? Дайте характеристику поведінки постійних витрат.
7. Що таке беззбитковий або критичний обсяг виробництва? Як він обчислюється?
8. Розкрийте сутність собівартості продукції. Які види собівартості продукції розрізняють?
9. Які існують методи планування собівартості продукції підприємства?
10. За рахунок яких факторів можна досягти економії витрат підприємства?
11. У чому полягає різниця між прямими та непрямыми витратами підприємства?
12. Як впливає структура витрат на ціну продукції та прибутковість підприємства?
13. Що таке релевантні витрати та як вони використовуються при прийнятті рішень?
14. Як визначаються витрати на одиницю продукції за різних обсягів виробництва?
15. Яким чином здійснюється контроль за витратами на підприємстві?

Практичні завдання за темою

Завдання 1

Визначити та обчислити суми витрат підприємства, що пов'язані з його операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю:

- 1) нараховано заробітну плату працівникам підприємства у сумі 4000 грн.
- 2) нараховано платіж за оренду складського приміщення 2500 грн.;
- 3) у виробничий цех видано сировини на суму 2000 грн.;

- 4) працівнику видано 480 грн. на відрядження, звіт про використання коштів поданий ним на суму 370 грн.;
- 5) підприємством придбані облігації державної внутрішньої позики на суму 10 000 грн.;
- 6) підприємством придбано запасні частини на суму 3100 грн.;
- 7) підприємством придбано автомобіль за 16 000 грн.;
- 8) нараховано платежі за електроенергію в розмірі 1500 грн.;
- 9) підприємство отримало позичку в розмірі 15 000 грн.;
- 10) підприємством нараховано відсотки за користування короткостроковим банківським кредитом у розмірі 930 грн.

Завдання 2

Визначити розмір цехової, виробничої та повної собівартості загального обсягу продукції, виходячи з наведених даних:

- 1) витрати енергії, спожитої на технологічні цілі -12 000 грн.;
- 2) витрати на відрядження директора підприємства – 420 грн.;
- 3) витрати енергії, спожитої на загальногосподарські цілі - 4300 грн.;
- 4) витрати на оплату праці збутового персоналу - 2800 грн.;
- 5) витрати на оренду приміщення виробничого цеху - 9000 грн.;
- 6) витрати сировини та матеріалів на виготовлення продукції - 44 000 грн.;
- 7) витрати на оплату праці основних виробничих робітників - 14 000 грн.;
- 8) витрати на утримання адміністративного персоналу - 8500 грн.;
- 9) витрати на утримання приміщення фірмового магазину підприємства - 13 500 грн.;
- 10) амортизація виробничого обладнання – 1500 грн.

Завдання 3

Обчислити беззбитковий обсяг виробництва, якщо загальна річна виробнича потужність підприємства становить 15000 одиниць продукції. Постійні витрати підприємства становлять 11 тис. грн. Змінні витрати на одиницю продукції - 2,7 грн. Виручка від реалізації 15 000 одиниць продукції становить 60 тис. грн. Яким буде цей обсяг, якщо постійні витрати підприємства:

- а) зменшаться на 3%
- б) зростуть на 3%?

Завдання 4

Загальна річна виробнича потужність підприємства становить 8000 одиниць продукції. Річні постійні витрати підприємства 10 тис. грн. Змінні витрати на одиницю продукції - 2,5 грн. під реалізації 8000 одиниць продукції становить 40 000 грн. Вчислити беззбитковий обсяг

виробництва. Яким буде цей обсяг, якщо ціна продукції: а) зросте на 5%; б) знизиться на 5%?

Тематика рефератів та доповідей

1. Класифікація витрат підприємства та її значення для прийняття управлінських рішень.
2. Особливості формування собівартості продукції на підприємствах різних галузей економіки.
3. Аналіз постійних і змінних витрат у системі оперативного управління підприємством.
4. Вплив облікової політики на оцінку витрат і фінансові результати діяльності підприємства.
5. Європейський досвід управління витратами та можливості його адаптації в українських реаліях.

Тема 19. Ціни та цінова політика підприємства

Основні поняття теми

Ціна – це вираження вартості товару (послуги) у грошових одиницях визначеної валюти (національної або міжнародної) за кількісну одиницю товару (послуги) із вказівкою узгодженого базису постачання. Тобто ціна виступає формою вартості товару (послуги). У свою чергу, вартість товару є основною складовою ціни.

Фіксовані – це ціни, які встановлюються державою через систему органів влади та управління.

До регульованих належать ціни, межі змін яких прямо встановлює держава, або опосередкованими методами робить не вигідним для продавця їхнє надмірне зростання.

Вільні ціни визначаються підприємствами самостійно з урахуванням своїх витрат і співвідношення попиту та пропозиції. Вони можуть збільшуватись або зменшуватись будь-коли і в будь-яких межах, як того потребує ринок. Різновидом вільних цін є договірні ціни, які формуються на підставі домовленості між покупцем і продавцем.

За оптовими цінами продукція здійснює обіг між промисловими підприємствами, або між ними і підприємствами, фірмами та організаціями інших галузей (транспорт, сільське господарство, торгівля) незалежно від форм власності, при цьому продукція продається і купується великими (оптовими) партіями.

Закупівельні ціни – це ціни, за якими сільськогосподарська продукція великими партіями реалізується державними, кооперативними та фермерськими господарствами для подальшої переробки.

Ціна на продукцію будівництва, як правило, виступає у формі кошторисної вартості, тобто ціни будівництва (будівельно-монтажних робіт) конкретного об'єкта.

Тарифами називаються ціни на послуги вантажного і пасажирського транспорту, а також на послуги, що надаються населенню підприємствами побутових та комунальних служб.

Роздрібними називають ціни, за якими споживчі товари через роздрібну торговельну мережу реалізуються населенню. Вони є цінами кінцевої реалізації товарів.

Різновидом оптової ціни підприємства є трансфертна ціна. Вона застосовується всередині підприємства при здійсненні операцій між його підрозділами.

Ціна реалізації – це ціна, за якою продукція надходить до покупців. Така ціна, крім витрат та прибутку, містить у собі товарні податки та надбавки. Ціна реалізації, за якою продукція надходить до виробничого споживача (крім населення), називається відпускною.

Довідкові – це інформаційні ціни, що є відправною точкою для встановлення, як правило, договірної ціни. Вони відкрито публікуються в різних друкованих виданнях, спеціальних бюлетенях, фірмових каталогах, прайс-листах.

На відміну від довідкових цін, ціни фактичних угод є критерієм для встановлення контрактної ціни.

Стартові – це вихідні ціни, які показують, головним чином, нижню їхню межу.

Лімітна ціна показує верхню її межу, яка визначається на стадії розроблення нової продукції, переважно, виробничо-технічного призначення.

Заставна ціна – це ціна товару, який підлягає поверненню.

До сезонних належать ціни, які змінюються протягом року.

Питання за темою

1. Яку роль відіграє ціна на ринку?
2. Охарактеризувати функції ціни та розкрити їх зміст.
3. За якими ознаками класифікуються ціни внутрішнього ринку?
4. Охарактеризувати види цін залежно від рівня свободи.
5. Які види цін розрізняють залежно від сфери обігу?
6. Як діляться ціни за стадіями просування?
7. Охарактеризувати види цін залежно від територіального поширення.
8. Які умови ринкового ціноутворення?
9. Які елементи входять до складу цін?
10. Які існують варіанти відпускної ціни?
11. В чому полягає сутність цінової політики підприємства? Які завдання вона вирішує?
12. В чому сутність активної і пасивної політики цін?
13. Які цілі може ставити підприємство при розробці політики цін?

14. Які фактори найбільш впливають на цінову політику підприємства?
15. Що розуміють під стратегіями політики цін?

Практичні завдання за темою

Завдання 1

По підприємству, використовуючи об'єктивні методи ціноутворення, тобто калькуляцію, розрахувати облікову ціну реалізації сировини (м'ясо) для виготовлення страв у двох випадках її постачання: 1 – безпосередньо від сільгосппідприємства; 2 – через посередника.

Закупівельна ціна м'яса від сільгосппідприємства становить 120 грн. (без ПДВ). Посередник на свою користь утримує 10% від ціни продажу сільгосппідприємства. Націнка громадського харчування складає 50%. Ставка ПДВ – 20%.

Якщо підприємство додержується принципу стабільності цін на страви, яке джерело постачання більш вигідне для нього?

Завдання 2

Підприємство роздрібної торгівлі «Мода» реалізує населенню модні товари. Відділ трикотажу продає за місяць 200 найменувань жіночого одягу (плаття, костюми, таке інше). Витрати на закупівлю даної кількості товарів склали 360 тис. грн. (ПДВ в ціну закупівлі не включений). Витрати обертання по відділу становлять 62,0 тис. грн. на місяць. Засоби масової інформації свідчать, що середній розмір банківського відсотку з депозитних вкладів склався в поточному періоді на рівні 1,3% на місяць.

Визначити: 1) середню роздрібну ціну одиниці товару, котра забезпечить торговельному підприємству одержання прибутку в розмірі альтернативного доходу; 2) середній розмір рентабельності продажу товарів відділом; 3) середній розмір торговельної надбавки.

Завдання 3

Підприємство закупило в постачальника новий для даного регіонального ринку товар В. Закупівельна ціна одиниці товару склала 700 грн. (з урахуванням ПДВ). З метою вивчення попиту і визначення можливої ціни реалізації даного товару, підприємство відпустило своїм торговельним пунктам невеликі партії для пробного продажу за різними цінами: в перший пункт – 35 одиниць за ціною, яка не перевищує собівартість роздрібної реалізації; в другий пункт – 50 одиниць за ціною 950 грн.; в третій пункт – 60 одиниць за ціною 1100 грн.

Попередній аналіз результатів господарчої діяльності виявив, що середні загальні витрати для підприємства складають 150 грн.

За результатами реалізації за тиждень встановлено, що в першому пункті продано 30 одиниць, у другому – 45 одиниць, в третьому – 28 одиниць товару.

Визначити, в якому торговельному пункті одержано найбільший дохід від реалізації та яка ціна повинна бути встановлена на новий товар? Який розмір торговельної надбавки у відсотках може використовувати підприємство?

Завдання 4

Підприємство в роботі зі своїми покупцями – підприємствами торгівлі – використовує деякі види цінових знижок. Необхідно визначити, який відсоток від ціни реалізації та оптової торговельної націнки може бути запропонований покупцям в якості знижки за умови отримання оптовим підприємством доходу, не нижче від альтернативного. Визначити також, на яку суму знизиться дохід від реалізації партії товару, у випадку використання оптовим підприємством одного з видів цінових знижок.

Дані для розрахунків.

- 1.Партія товару однієї товарної групи, що реалізується – 1200 одиниць.
- 2.Закупівельна ціна одиниці – 350 грн. (без ПДВ).
- 3.Витрати обертання оптового підприємства становлять 6,5% в ціні реалізації.
- 4.Рентабельність продажу, що склалась на підприємстві – 6%.
- 5.Альтернативний дохід (при найкращому використанні грошей) становить 3%.

Тематика рефератів та доповідей

1. Фактори формування цінової політики підприємства в умовах ринкової економіки.
2. Цінові стратегії підприємств: класифікація, переваги та умови застосування.
3. Державне регулювання цін: роль, інструменти та вплив на діяльність підприємств.
4. Методи ціноутворення на підприємстві: порівняльна характеристика та практичне застосування.
5. Адаптація цінової політики підприємства в умовах економічної нестабільності та інфляції.

Тема 20. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Основні поняття теми

Фінансово-економічні результати – сукупність показників, що характеризують підсумки господарської діяльності підприємства за певний період, включаючи прибуток, збитки, рентабельність та інші фінансові індикатори.

Прибуток підприємства – перевищення доходів від реалізації продукції (товарів, послуг) над витратами на її виробництво та збут; є головним джерелом фінансування розвитку підприємства.

Валовий прибуток розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції.

Прибуток від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку, іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку від основної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків).

Прибуток від звичайної діяльності визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку.

Чистий прибуток розраховується як алгебраїчна сума прибутку від звичайної діяльності та надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку та податків з надзвичайного прибутку.

Збиток – перевищення витрат підприємства над його доходами, що свідчить про негативний фінансовий результат діяльності за звітний період.

Виручка (дохід) від реалізації – загальна сума коштів, отримана підприємством від продажу продукції, товарів чи послуг без вирахування податків та інших обов'язкових платежів.

Рентабельність – відносний показник ефективності діяльності підприємства, який визначається як співвідношення прибутку до витрат, активів чи доходів.

Фінансовий аналіз – процес оцінювання фінансового стану підприємства на основі бухгалтерської звітності, що дозволяє виявити сильні та слабкі сторони його діяльності.

Собівартість продукції – сукупність витрат підприємства на виробництво та реалізацію одиниці продукції, яка впливає на формування прибутку.

Фінансова звітність – офіційний документ, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому становищі підприємства за певний період.

Питання за темою

1. Які методи використовуються для визначення виручки від операційної діяльності підприємства? Наведіть приклади.

2. Як формуються доходи від фінансово-інвестиційної діяльності підприємства?

3. Яким чином визначається чистий дохід, валовий прибуток та фінансовий результат діяльності підприємства?

4. Назвіть напрями розподілу чистого прибутку підприємства.

5. Дайте характеристику фінансової звітності підприємства, її

призначення та інформації, яка в ній міститься.

6. Які показники характеризують майновий стан підприємства?
7. Які показники характеризують фінансову стійкість підприємства?
8. Які показники характеризують ліквідність підприємства?
9. Які показники характеризують ділову активність підприємства?
10. Назвіть показники рентабельності діяльності підприємства.
11. Дайте характеристику руху грошових коштів підприємства від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.
12. Як впливають витрати підприємства на формування фінансового результату?
13. У чому полягає значення аналізу беззбитковості в оцінці діяльності підприємства?
14. Яку роль відіграє амортизаційна політика у фінансових результатах підприємства?
15. Які внутрішні та зовнішні чинники впливають на фінансово-економічну ефективність підприємства?

Практичні завдання за темою

Завдання 1

Визначити чистий дохід, валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування та фінансовий результат від звичайної діяльності підприємства, якщо відомо, що протягом року було виготовлено і реалізовано 17 тис. одиниць продукції, ціна виробництва яких становить 80 грн. Виробнича собівартість одиниці реалізованої продукції становить 45 грн. Адміністративні витрати підприємства становлять 410 тис. грн., витрати на збут – 125 тис. грн., інші операційні витрати – 15 тис. грн. Витратити на сплату відсотків за користуванням короткостроковим кредитом – 13 тис. грн.

Завдання 2

Визначити валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування та фінансовий результат від звичайної діяльності підприємства, якщо відомо, що чистий дохід від реалізованої продукції становить – 600 тис. грн. Виробнича собівартість реалізованої продукції – 360 тис. грн. Доходи від надання в оренду приміщень – 15 тис. грн. Адміністративні витрати підприємства становлять 130 тис. грн. Витрати, пов'язані зі збутом продукції - 100 тис. грн. Доходи від участі в капіталі – 23 тис. грн.

Завдання 3

Чистий дохід підприємства від реалізації продукції становить 850 тис. грн. Виробнича собівартість реалізованої продукції становить 570 тис. грн.

Доходи підприємства від здавання обладнання в оренду іншим особам – 20 тис. грн. Доходи по облігаціям державної внутрішньої позики, якими володіє підприємство, становить 4 тис. грн. Сума отриманих підприємством дивідендів по акціях інших підприємств становила 10 тис. грн.

Витрати підприємства, пов'язані з уцінкою запасів товарно-матеріальних цінностей становили 9 тис. грн. Адміністративні витрати - 110 тис. грн., витрати пов'язані зі збутом продукції підприємства - 80 тис. грн. Витрати від участі в капіталі становили 25 тис. грн. Визначити: валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, суму податку на прибуток та фінансовий результат підприємства від звичайної діяльності.

Тематика рефератів та доповідей

1. Показники фінансово-економічної діяльності підприємства: сутність, класифікація та методи аналізу.
2. Фінансовий результат підприємства: прибуток, збитки та шляхи їх оптимізації.
3. Вплив витратної політики на фінансові результати підприємства.
4. Аналіз рентабельності як ключового показника ефективності підприємницької діяльності.
5. Фінансова звітність як інструмент оцінки економічного стану підприємства.

Тема 21. Ефективність діяльності та конкурентоспроможність підприємства

Основні поняття теми

Ефективність виробництва взагалі характеризується рівнем використання ресурсів підприємства з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища й визначається шляхом зіставлення результатів виробництва з його витратами.

Економічний ефект відображає різноманітні вартісні показники, які характеризують проміжні та кінцеві результати діяльності. До таких показників належать: обсяг товарної або реалізованої продукції; величина одержаного прибутку, економія окремих видів ресурсів або загальна економія від зниження собівартості продукції тощо.

Соціальний ефект полягає у скороченні тривалості робочого тижня, збільшенні кількості нових робочих місць, поліпшенні умов праці, стану довкілля, безпеки життя тощо. Соціальні наслідки виробництва можуть бути не лише позитивними, а й негативними (безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників).

Ефект – це величина, яка характеризує результат виробництва або впровадження інновації. Може проявлятися в зростанні прибутку, зниженні собівартості, зростанні випуску продукції.

Ефективність – це зіставлення результатів із витратами. Розрізняють абсолютну та порівняльну ефективність.

Конкурентоспроможність підприємства – здатність підприємства вигідно вирізнятися серед конкурентів, утримувати та розширювати свою частку ринку завдяки якості продукції, ціні, сервісу тощо.

Конкурентні переваги – унікальні характеристики підприємства, які забезпечують йому лідерство на ринку (наприклад, низькі витрати, висока якість продукції, сильний бренд).

Рентабельність – показник, що характеризує прибутковість діяльності підприємства, розраховується як відношення прибутку до витрат або інших економічних величин (активів, виручки тощо).

Питання за темою

1. Що означає ефективність діяльності підприємства та які основні показники її оцінювання?
2. Які внутрішні та зовнішні фактори впливають на конкурентоспроможність підприємства?
3. У чому полягає відмінність між економічною ефективністю та результативністю діяльності підприємства?
4. Які є методи підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкової економіки?
5. Яку роль відіграють інновації у забезпеченні довгострокової ефективності підприємства?
6. Як оцінити конкурентну позицію підприємства на ринку та які інструменти для цього використовуються?
7. Проблеми формування, визначення та застосування узагальнюючих показників ефективності діяльності підприємства.
8. Зарубіжний досвід визначення показників ефективності виробництва.
9. Впровадження інновацій у виробництво та їх роль у підвищенні ефективності діяльності підприємства.
10. Теоретичні основи та методологічні проблеми визначення мультиплікаційної ефективності інноваційних процесів у виробництві.
11. Організаційно-економічний механізм дії зовнішніх та внутрішніх чинників зростання ефективності виробництва.
12. Методологічні основи визначення ефективності заходів соціального характеру.
13. Основні стратегічні напрямки підвищення ефективності виробництва.
14. Технологічна стратегія та її роль у зростанні ефективності.
15. Основні недоліки визначення показників ефективності виробництва

промислових підприємств України.

Практичні завдання за темою

Завдання 1

Оцінити доцільність інвестування 950 тис. грн. у будівництво на базі існуючого підприємства цеху, який дасть змогу збільшити обсяги виробництва продукції на 11000 шт. за рік. Ціна одиниці продукції – 200 грн., а собівартість – 160 грн. Нормативний коефіцієнт ефективності для даної галузі становить 0,2.

Завдання 2

Проектні варіанти будівництва нового підприємства передбачають такі показники обсягів капітальних вкладень і собівартості продукції:

Показник	Варіанти		
	I	II	III
Кошторисна вартість будівництва, тис. грн.	1 000	950	1 300
Собівартість одиниці продукції, грн.	180	160	140
Обсяг річного випуску продукції, шт.	3 282	3 000	3 900

Визначити найвигідніший варіант будівництва нового підприємства при нормативному коефіцієнті ефективності капітальних вкладень 0,2. Яким має бути нормативний термін окупності капітальних вкладень, щоб варіанти 1 і 2 були еквівалентними?

Завдання 3

Визначити частку приросту обсягу продукції за рахунок інтенсифікації виробництва, виходячи з даних таблиці

Показник	Період	
	базисний	розрахунковий
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн	10000	12000
2. Розрахунковий коефіцієнт повних затрат праці, частка одиниці	0,18	0,18
3. Чисельність працівників підприємства, осіб	900	1000
4. Основні фонди за відновною вартістю, тис. грн	7500	8250
5. Оборотні фонди, тис. грн	1500	1725

Завдання 4.

Визначити величину ефекту від розробки й використання в полімерному виробництві нового обладнання з автоматизації технологічного процесу.

Розробка проекту засобів автоматизації тривала 3 роки, протягом яких було освоєно 720 тис. грн:

320 тис. грн - першого року;

300 тис. грн - другого року;

100 тис. грн - третього року.

Виготовлення і монтаж обладнання тривали один рік, на що було витрачено 52 тис. грн. Супутні капіталовкладення на програмне забезпечення та інші витрати становитимуть 1,5 тис. грн щорічно.

Використання даного автоматизованого обладнання дасть змогу вивільнити обладнання на суму 33 тис. грн; зекономити щорічно 12 т сировини, вартістю 1 тис. грн/т; вивільнити 8 працівників цеху, середньорічний фонд оплати праці кожного з них становив 2020 грн.

Крім того, встановлення обладнання сприяло одержанню додаткового ефекту від зменшення випадків професійних захворювань і оплатою листків непрацездатності на суму 1,2 тис. грн щорічно.

Термін експлуатації нового обладнання 8 років.

Тематика рефератів та доповідей

1. Методи оцінювання ефективності діяльності підприємства: теоретичні підходи та практичне застосування.

2. Формування конкурентних переваг підприємства в умовах динамічного ринку.

3. Інновації як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства.

4. Роль стратегічного менеджменту у забезпеченні ефективності функціонування підприємства.

5. Аналіз конкурентоспроможності підприємства на прикладі вітчизняного ринку товарів/послуг.

Тема 22. Розвиток підприємства

Основні поняття теми

Розвиток підприємства - цілеспрямований процес якісних і кількісних змін у структурі, ресурсах, продукції та управлінні підприємством з метою досягнення стратегічних цілей і підвищення конкурентоспроможності.

Економічне зростання підприємства - збільшення обсягів виробництва, прибутку, капіталу, що відображає кількісні зміни у діяльності підприємства.

Інтенсивний розвиток - розвиток за рахунок внутрішніх резервів: інновацій, підвищення продуктивності праці, модернізації технологій.

Екстенсивний розвиток - розширення діяльності підприємства через залучення додаткових ресурсів: праці, сировини, обладнання.

Стратегія розвитку - довгостроковий план дій, спрямований на досягнення певних цілей з урахуванням зовнішнього середовища і внутрішніх можливостей підприємства.

Фактори розвитку підприємства - сукупність внутрішніх (організаційних, фінансових, кадрових) і зовнішніх (ринкових, політичних, технологічних) умов, що впливають на розвиток підприємства.

Інноваційний розвиток - модель розвитку, що базується на впровадженні нових технологій, продуктів і управлінських рішень.

Життєвий цикл підприємства - послідовність етапів існування підприємства: створення, зростання, стабілізація, спад, реорганізація або ліквідація.

Питання за темою

1. Які основні ознаки та цілі розвитку підприємства?
2. У чому відмінність між екстенсивним та інтенсивним розвитком?
3. Які етапи життєвого циклу підприємства виокремлюють у сучасних теоріях?
4. Що таке стратегія розвитку підприємства і як вона формується?
5. Які фактори впливають на темпи й напрями розвитку підприємства?
6. У чому полягає сутність інноваційного розвитку?
7. Які показники характеризують економічне зростання підприємства?
8. Як здійснюється моніторинг і оцінка ефективності стратегічного розвитку?
9. Які сучасні моделі розвитку застосовуються у практиці бізнесу?
10. Які сучасні моделі розвитку застосовуються у практиці бізнесу?

Практичні завдання за темою

Методична порада: Таблиця 22.1 - Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
1	2	3
Порівняльна економічна ефективність спеціалізації	$E = [(C_1 + Tr_1) - (C_2 + Tr_2)] \times A_2$	C_1 і C_2 - повна собівартість одиниці продукції до і після проведення спеціалізації Tr_1 і Tr_2 - відповідні транспортні витрати A_2 - річний обсяг виробництва продукції після проведення спеціалізації
Річний економічний	$Ec = [(C_1 + Tr_1 + E_n \times K_1) - (C_2 + Tr_2 +$	E_n - нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень

ефект від спеціалізації	$+ E_n \times K_2) \times A_2$	K_1 і K_2 - питомі капітальні вкладення до і після проведення спеціалізації
Окупність капітальних вкладень на проведення спеціалізації	$O = \frac{K - \Phi}{E}$	K - обсяг капітальних вкладень на здійснення спеціалізації Φ - вартість основних фондів, вивільнених унаслідок спеціалізації
Мінімум приведених витрат з урахуванням транспортних витрат	$V_{прив} = C_i + T_i + E_n \times K_i$	C_i – собівартість до і після проведення спеціалізації K_i - питомі капітальні вкладення до і після проведення спеціалізації T_i - відповідні транспортні витрати E_n – нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень

Завданням 1 (з прикладом розв'язання)

На підприємстві до спеціалізації на одному робочому місці виготовлялося шість найменувань виробів. Річний випуск складав 6600 т, витрати на весь випуск – 6254 тис. грн. Після здійснення спеціалізації на одному робочому місці стали виготовлятися чотири види виробів. Річний випуск склав 7580 т, витрати на весь річний випуск – 7834,6 тис. грн.

Визначити, як змінилася собівартість 1 т виробу в результаті спеціалізації.

Розв'язання

1. Витрати сировини на виробництво (V_c):

- до спеціалізації

$$V_{c(1)} = \frac{6600}{6} = 1100 \text{ т};$$

- після спеціалізації

$$V_{c(2)} = \frac{7580}{4} = 1895 \text{ т.}$$

2. Собівартість 1 т:

- до спеціалізації

$$C_1 = \frac{6254}{1100} = 5,685 \text{ тис.грн};$$

- після спеціалізації

$$C_2 = \frac{7834,6}{1895} = 4,134 \text{ тис.грн.}$$

3. Зміна собівартості в результаті проведення спеціалізації:

$$\Delta C = 5,685 - 4,134 = 1,551 \text{ тис. грн.}$$

Завдання 2.

Верстатозавод за планом повинен виготовити продукції на 30 млн грн, у тому числі токарних верстатів – на 16 млн грн, поздовжньо-стругальних – на

6 млн грн та іншої продукції на 8 млн грн.

Загальний парк обладнання - 2200, у тому числі прогресивне обладнання – 1000 та обладнання, встановлене в поточних лініях, – 600.

Визначити показники спеціалізації.

Завдання 3.

Визначити ступінь розвитку виробничого кооперування, якщо собівартість товарної продукції за звітом складала 60 тис. грн, за планом – 90 тис. грн.

Вартість напівфабрикатів, отриманих у порядку кооперування, складає відповідно 6,7 тис. грн і 45 тис. грн.

Завдання 4.

На нафтохімічному заводі спроектована нова комбінована установка, потужністю 6 млн т переробки сировини за рік, яка об'єднує ряд первинних і вторинних процесів. Вартість установки, в якій утилізуються і використовуються побічні продукти, тепло та інші вторинні енергоресурси для технологічних потреб – 32 млн грн. Комплекс еквівалентних трьох укрупнених установок – 47,5 млн грн. експлуатаційні витрати відповідно складають 8,7 і 11,5 млн грн. Визначити річний економічний ефект від впровадження комбінованої установки.

Тематика рефератів та доповідей

1. Моделі та типи розвитку підприємств у сучасних економічних умовах
2. Формування та реалізація стратегії розвитку підприємства
3. Життєвий цикл підприємства: теоретичні основи та практичне значення
4. Інноваційний розвиток як рушій конкурентних переваг підприємства
5. Фінансово-економічні чинники сталого розвитку підприємства

Тема 23. Економічна безпека та антикризова діяльність підприємства

Основні поняття теми

Економічна безпека підприємства - стан захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує його стабільне функціонування, розвиток та досягнення стратегічних цілей.

Загроза економічній безпеці - потенційні або реальні фактори, які здатні негативно вплинути на фінансову, виробничу, кадрову, ресурсну або інформаційну сферу підприємства.

Антикризове управління - система заходів, спрямованих на виявлення, попередження, пом'якшення та подолання кризових явищ у діяльності підприємства.

Криза підприємства - гострий етап розвитку підприємства, що характеризується значним порушенням фінансової стабільності, втратою ринкових позицій і загрозою банкрутства.

Кризові сигнали - сукупність індикаторів, які свідчать про початок або наближення кризи (зниження прибутку, падіння оборотності, збільшення кредиторської заборгованості).

Антикризова стратегія - комплексна програма дій підприємства, спрямована на стабілізацію ситуації, збереження потенціалу і вихід із кризового стану.

Банкрутство - визнана у встановленому законом порядку неспроможність підприємства виконувати грошові зобов'язання перед кредиторами.

Фінансова санація - система заходів щодо відновлення платоспроможності підприємства, яка може включати реорганізацію, реструктуризацію боргів, залучення інвесторів.

Питання за темою

1. Що таке економічна безпека підприємства та які її ключові складові?
2. Які основні загрози впливають на економічну безпеку підприємства?
3. Які функції виконує система антикризового управління?
4. Як класифікуються кризові явища на підприємстві?
5. Які індикатори сигналізують про наближення кризи?
6. Що таке антикризова стратегія та які її етапи?
7. Які методи виявлення загроз економічній безпеці застосовуються в сучасній практиці?
8. У чому полягає різниця між фінансовою санацією та банкрутством?
9. Які джерела інформації використовують для моніторингу економічної безпеки?
10. Як оцінити ефективність антикризових заходів підприємства?

Практичні завдання за темою

Завдання 1.

Підприємство зазнало падіння обсягів реалізації на 25% за останні 6 місяців, а кредиторська заборгованість зросла на 40%.

Оцініть фінансову ситуацію та запропонуйте основні напрями антикризових заходів.

Завдання 2.

Розробіть матрицю загроз економічній безпеці підприємства з поділом на внутрішні та зовнішні чинники.

Завдання 3.

У звітному році обсяг реалізації продукції підприємства становив 600 тис. грн. На плановий рік передбачається виготовлення продукції на 740 тис. грн, з яких:

продукція на суму 30 тис. грн буде використана для внутрішніх потреб підприємства (власне споживання);

незавершене виробництво зменшиться на 5 тис. грн;

додатково до основної програми передбачено:

надання послуг промислового характеру підприємствам галузі на 45 тис. грн;

виготовлення напівфабрикатів для реалізації на сторону - 12 тис. грн.

Обчисліть очікувану величину реалізованої продукції у плановому році.

Визначте приріст реалізації порівняно зі звітним роком (у абсолютному та відносному вираженні).

Оцініть, який вплив на економічну безпеку підприємства можуть мати зменшення незавершеного виробництва; збільшення частки внутрішнього споживання; надання послуг стороннім підприємствам; диверсифікація реалізації через напівфабрикати.

Сформулюйте висновки щодо стійкості фінансових потоків підприємства та можливих ризиків у сфері реалізації.

Завдання 4.

Проаналізуйте сигнали кризи за даними підприємства: прибуток у 2022 р. - 1,2 млн грн, у 2023 р. - 0,3 млн грн; дебіторська заборгованість зросла на 60%; коефіцієнт ліквідності знизився з 1,5 до 0,9. Визначте, чи є підстави для впровадження антикризових заходів.

Тематика рефератів та доповідей

1. Економічна безпека підприємства: сутність, складові та механізми забезпечення.
2. Антикризове управління: концепція, інструменти та сучасні підходи.
3. Методи виявлення та оцінки загроз економічній безпеці підприємства.
4. Фінансова санація підприємства: умови, процедури та ефективність.
5. Кризові явища в діяльності українських підприємств: причини, наслідки та заходи реагування.

Рекомендована література

1. Бугріменко Р., Смірнова П. Вплив розвитку цифрової трансформації на діяльність підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-29>
3. Бугріменко Р. М. Економічний розвиток підприємства: сучасні виклики та управлінські рішення. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 1 листопада 2024 р. Харків : ДБТУ, 2024. С. 99–102.
4. Величко К. Ю. Міжнародні комерційні операції: конспект опорних лекцій з дисц. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спец. 292 Міжнародні економічні відносини ОПП Міжнародна економіка. Харків : ДБТУ, 2024. 126 с.
5. Величко К. Ю., Пешенко А. А. Смарт-спеціалізація кластерів як інноваційний напрям економічного відновлення України. *Фінансова архітектура та сценарії конкурентних моделей розвитку* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 17 листопада 2023 р. Харків : ДБТУ, 2023. С. 116–118.
6. Величко К. Ю. Драйвери економічного зростання національної економіки в умовах невизначеності. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет- конф., м. Харків, 19 травня 2023 р. Харків : ДБТУ, 2023. С. 302–305.
7. Величко К. Ю., Тимохова Г. Б. Роль бізнес-комунікацій у зміцненні конкурентної позиції суб'єктів господарювання на міжнародному ринку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-40>.
8. Величко К. Ю., Цибульська Е. І. Трансформація бізнес-моделей компаній: сучасні виклики та перспективи у цифровій економіці. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-39>.
9. Гросул В. А., Усова М. О. Управління ризикостійкістю підприємств торгівлі: теорія та практика : монографія. Харків : Біотех Книга, 2024. 254 с.
10. Гросул В. А., Зубков С. О., Круглова О. А. Інтеграція біоекономіки в систему вищої освіти України: європейський досвід та перспективи сталого розвитку. *Модернізація вищої освіти та забезпечення якості освітньої діяльності в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 18 жовтня 2024 р. Харків : ДБТУ, 2024. С. 52–54.
11. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 356 с.
12. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. Л. Г. Мельника. Суми

: Університетська книга, 2023. 874 с.

13. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 426 с.

14. Економіка підприємства / за заг. ред. Л. Л. Лазебник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 426 с.

15. Круглова О., Козуб В., Козуб С., Наумова Т., Акімова Н., Твердохліб К. Уплив економічних та неекономічних чинників на рентабельність підприємства. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 1(48). С. 193–205. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3918>.

16. Круглова О. А., Кетова Т. Б. Оцінка перспектив розвитку власних торгових марок підприємства торгівлі. *Бізнес Інформ*. 2021. № 1. С. 190–198. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-190-198>.

17. Круглова О. А., Олім В. О. Корпоративне управління на засадах ціннісного підходу. *Інтелект XXI*. 2022. № 3. С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2022-3.5>.

18. Куцик П. О. Проблемні аспекти та пріоритети розвитку малого і середнього підприємництва України. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2022. № 69. С. 7–14.

19. Лігоненко Л. О., Матяш В. С. AI-технології як інструмент формування конкурентних переваг підприємств. *Управління розвитком соціально-економічних систем* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21-22 березня 2024 р.). Харків : ДБТУ, 2024. Ч. 1. С. 66.

20. Мелкумян К. А., Іванова О. А., Величко К. Ю. Інвестиційна привабливість українських підприємств: виклики та можливості для сталого економічного зростання. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 1 листопада 2024 р. Харків : ДБТУ, 2024. С. 135–137.

21. Мельник Л. Г., Маценко О. М., Дериколенко О. М., Кириленко М. В., Стародуб І. А. Економіка підприємств, територій та макроекономічних систем в умовах цифрових трансформацій: від стабільності й лінійного мислення до антикрихкості та нелінійного, інноваційного мислення. *Механізм регулювання економіки*. 2021. № 3. С. 67–78. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.06>.

22. Міценко Н. Г., Іванченко Г. В., Боднарюк В. А., Лозовий Т. І. Управління персоналом на засадах сталого розвитку як складова організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку підприємства. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2022. № 67. С. 21–26.

23. Михайлова О. В. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств на основі підвищення інноваційного потенціалу. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 10 листопада

2022 р. Харків : ДБТУ, 2022. С. 124–125.

24. Портер М. Конкурентна стратегія. *Техніки аналізу галузей і конкурентів*. Київ: Наш формат, 2020. 424 с.

25. Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Стратегічне управління розвитком підприємств в умовах цифровізації економіки. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матеріали III Міжнар. наук.- практ. інтернет-конф., м. Харків, 10 листопада 2022 р. Харків : ДБТУ, 2022. С. 163–166.

26. Ушакова Н.Г., Величко К.Ю., Фатюшина А.Ю. До питання формування ефективної системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства. *Фінансова архітектура та сценарії конкурентних моделей розвитку* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 17 листопада 2023 р. Харків : ДБТУ, 2023. С. 304–306.

27. Філюк Н. Стратегічне управління економічною безпекою підприємства, як фактор забезпечення його стабільності та розвитку. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 11 (39). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11\(39\)-1052-1059](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11(39)-1052-1059)

28. Фролова Л. В., Котов Б. В. Тенденції розвитку підприємницьких структур в Україні. *Economic Journal Odessa polytechnic university*. 2022. № 4(22). С. 54–61.

29. Шандова Н. В., Мешкова-Кравченко Н. В., Латкіна С. А. Економіка підприємства : навч. посіб. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2021. 336 с.

30. Krasnokutska N., Koptieva H., Cirella G.T., Kruhlova O. Examining the Link Between Corporate Sustainability and Financial Performance: An Empirical Study with Implications for Post-Conflict Ukraine. In: Cirella G.T. *Handbook on Post-War Reconstruction and Development Economics of Ukraine. Contributions to Economics*. Springer, Cham. 2024. pp. 177–194. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-48735-4_11.

31. Hrosul V., Kruhlova O., Kolesnyk A. Digitization of the Agricultural Sector: The Impact of ICT on the Development of Enterprises in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. Vol. 9. Issue 4. P. 119–140.

Навчальне видання

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Збірник практичних занять з дисципліни для здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка ОПП
Економіка підприємства

КРУГЛОВА Олена Анатоліївна
ВЕЛИЧКО Катерина Юріївна
МИХАЙЛОВА Олена Валентинівна

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.

Ум. друк. арк.10,6

Наклад ____ пр.

ДБТУ

61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44